અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

[૨૦૨૩] ૧૧ એસ. સી. આર ૬૭૪:૨૦૨૩ **INSC** ૭૦૯

કેસની વિગતો

શિવાનંદન સી. ટી. અને અન્ય

વિરુદ્ધ

કેરળ અને અન્ય ઉચ્ચ અદાલતો

(૨૦૧૭ની રિટ પિટિશન (સિવિલ) નંબર ૨૨૯)

૧૨ જુલાઈ, ૨૦૨૩

[ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચૂડ, ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ, હૃષિકેશ રોય,

પામિદિઘંતમ શ્રી નરસિમ્હા, પંકજ મિથલ, મનોજ મિશ્રા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

હેડનોટ્સ

વિચારણા માટે મુદ્દોઃકેરળ રાજ્ય ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવાઓ વિશેષ નિયમો ૧૯૬૧ના નિયમ ૨ (સી) (iii) માં નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે આ શ્રેણીની ૨૫ ટકા જગ્યાઓ બાર પાસેથી સીધી ભરતી દ્વારા "સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષામાં મેળવેલા કુલ ગુણ/ગ્રેડ અને હાઈકોર્ટ દ્વારા આયોજિત વાઇવા–વોસના આધારે" ભરવામાં આવશે.પરીક્ષાની યોજનામાં ખાસ નક્કી કરવામાં આવ્યું હતું કે વાઇવા વોસ માટે કોઈ કટ ઓફ ગુણ નહીં હોય.વાઇવા–વોસ પરીક્ષા માટે કટ–ઓફ સૂચવવાનો હાઈકોર્ટનો નિર્ણય મનસ્વી હતો કે કેમ.

કેરળ રાજ્ય ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવાઓ વિશેષ નિયમો ૧૯૬૧–નિયમ ૨ (સી) **(iii)**–હાઈકોર્ટ દ્વારા ૧૩.૧૨.૨૦૧૨ પર સૂચિત કરવામાં આવેલી યોજનામાં સ્પષ્ટપણે સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે વાઇવા–વોસના સંદર્ભમાં કોઈ કટ–ઓફ ગુણ નહીં હોય–જો કે, વાઇવા–વોસ પરીક્ષા માટે કટ–ઓફ સૂચવવાનો હાઈકોર્ટનો નિર્ણય વાઇવા–વોસ પરીક્ષણો હાથ ધરવામાં આવ્યા પછી લેવામાં આવ્યો હતો–માલિકીઃ

યોજાયો હતોઃઉચ્ચ ન્યાયાલયની વહીવટી સમિતિએ જરૂરી વ્યક્તિત્વ ધરાવતા ઉમેદવારોને ન્યાયિક અધિકારીપદ મળે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે પ્રામાણિક

કારણોસર સક્રિય વાઇવા–વોસ પરીક્ષા માટે કટ ઓફ લાદવાનો નિર્ણય લીધો હતો–આવા ફેરફારને નિયમોમાં નોંધપાત્ર સુધારા દ્વારા લાવવાની જરૂર પડશે જે ઘણા પછીથી આવ્યા હતા–આ એવો કેસ નથી જ્યાં ઉચ્ચ ન્યાયાલયના નિયમો અથવા યોજના શાંત હતી–જ્યાં વૈધાનિક નિયમો શાંત હોય, તેમને વહીવટી આદેશ દ્વારા નિયમોના ઉદ્દેશ અને ભાવના સાથે સુસંગત રીતે પૂરક બનાવી શકાય છે–વર્તમાન કેસમાં, વૈધાનિક નિયમો સ્પષ્ટપણે પ્રદાન કરે છે કે પસંદગીની સૂચિ લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસમાં મેળવેલા કુલ ગુણના આધારે તૈયાર કરવામાં આવશે–આને પરીક્ષાની યોજનામાં વધુ વિસ્તૃત રીતે દર્શાવવામાં આવ્યું હતું જેમાં સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે વાઇવા–વોસ માટે કોઈ કટ ઓફ ગુણ નહીં હોય–આ સ્થિતિ હાઈકોર્ટની તારીખ ૩૦.૦૯.૨૦૧૫ ની સૂચનામાં પણ પ્રતિબિંબિત થાય છે–આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, હાઈકોર્ટનો આ નિર્ણય ૧૯૬૧ના નિયમોથી વિપરીત હોવાને કારણે સત્તા બહારનું હતું, ઉપરાંત તે સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી હતો.[ફકરો ૧૫ અને ૧૬]

સિદ્ધાંતો–કાયદેસર અપેક્ષાઓનો સિદ્ધાંત–હેઠળ દાવોઃ

યોજાયો હતોઃજે વ્યક્તિ કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતના આધારે લાભ અથવા હકનો દાવો કરે છે તેણે સ્થાપિત કરવું પડશેઃ((i) અપેક્ષાઓની કાયદેસરતા;

અને (ii) કાયદેસર અપેક્ષાઓનો ઇનકાર કલમ ૧૪ના ઉલ્લંઘન તરફ દોરી ગયો. [પરિચ્છેદ ૪૪]

સિદ્ધાંતો–કાયદેસરની અપેક્ષાઓનો સિદ્ધાંત–શું ઉચ્ચ ન્યાયાલયનો નિર્ણય અરજદારોની કાયદેસરની અપેક્ષાઓને નિરાશ કરે છેઃ

યોજાયો હતોઃ૧૯૬૧ના નિયમોના નિયમ ૨ (સી) (૩) માં જે તે સમયે જોગવાઈ કરવામાં આવેલ હતી કે જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશોની ૨૫ ટકા જગ્યાઓ લેખિત પરીક્ષામાં મેળવેલા કુલ ગુણ/ગ્રેડ અને હાઈકોર્ટ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા વાઇવા–વોસના આધારે બાર પાસેથી સીધી ભરતી દ્વારા ભરવી જોઈએ–પરીક્ષાની યોજના ખાસ કરીને નિર્ધારિત કરે છે કે વાઇવા વોસ માટે કોઈ કટ ઓફ ગુણ નહીં હોય–અરજદારોએ પરીક્ષાની યોજનામાં સ્પષ્ટ શરતને ધ્યાનમાં રાખીને વાઇવા વોસ માટે કોઈ લઘુતમ કટ–ઓફની અપેક્ષા રાખી ન હોત–અરજદારોની ઉપરોક્ત બંને અપેક્ષાઓ કાયદેસર છે કારણ કે તે કાયદાકીય નિયમો, પરીક્ષાની યોજનાની મંજૂરી પર આધારિત છે. –પસંદ કરેલા ઉમેદવારોની મેરિટ યાદી તૈયાર કરવાના અપેક્ષિત માર્ગમાંથી બહાર નીકળવાનો વહીવટી સમિતિનો નિર્ણય ૧૯૬૧ના બિન–સુધારેલા નિયમોની વિરુદ્ધ છે–તાત્કાલિક કિસ્સામાં, વાઇવા વોસ હાથ ધરવામાં આવ્યા પછી વાઇવા વોસ માટે લઘુતમ કટ–ઓફની જરૂરિયાત દાખલ કરવામાં આવી હતી–અરજદારોને એવી

કોઈ સૂચના નહોતી કે વાઇવા વોસ પરીક્ષા માટે આવી જરૂરિયાત લાગુ કરવામાં આવશે–વાઇવા વોસ માટે લઘુતમ કટ–ઓફ લાગુ કરવાના હાઈકોર્ટના નિર્ણયથી અરજદારોની મૂળ કાયદેસરની અપેક્ષા નિરાશ થઈ ગઈ–કારણ કે, હાઈકોર્ટનો આવો નિર્ણય કાયદેસર રીતે અયોગ્ય છે અને નિષ્પક્ષતા, સુસંગતતા અને અને આગાહીના આધારસ્તંભ પર નિષ્ફળ જાય છે, આવી કાર્યવાહી મનસ્વી છે અને કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.[પરિચ્છેદ ૪૬,૪૭,૫૧ અને ૫૨]

સિદ્ધાંતો–સારા વહીવટના સિદ્ધાંતોઃ

યોજાયો હતોઃસારા વહીવટના સિદ્ધાંતો માટે જરૂરી છે કે જાહેર સત્તામંડળના નિર્ણયોએ સુસંગતતા, પારદર્શિતા અને આગાહીની કસોટી ઉપર ખરા ઉતરવા જોઈએ જેથી કલમ ૧૪નું મનસ્વી અને ઉલ્લંઘનકારી તરીકે ઓળખવામાં ન આવે. [પેરા ૫૫]

સિદ્ધાંતો–કાયદેસર અપેક્ષાઓનો સિદ્ધાંત–આના અમલીકરણમાં મર્યાદાઃ

યોજાયો હતોઃજાહેર સત્તામંડળે અદાલત સમક્ષ સંબંધિત સામગ્રી મૂકીને નિરપેક્ષપણે દર્શાવવું જોઈએ કે તેનો નિર્ણય કાયદેસર અપેક્ષાઓના દાવાને નિષ્ફળ બનાવવા માટે જાહેર હિતમાં હતો.[પેરા ૫૫]

નિર્દેશો–વાઇવા વોસ માટે લઘુતમ કટ–ઓફ લાગુ કરવાના હાઈકોર્ટના નિર્ણયથી અરજદારોની મૂળ કાયદેસર અપેક્ષા નિરાશ થઈ ગઈ–હાઈકોર્ટનો નિર્ણય કાયદેસર રીતે અસમર્થનીય છે–અરજદારોને ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવામાં સામેલ કરી શકાય કે કેમઃ

યોજાયો હતોઃરાહતની વાત કરીએ તો છ વર્ષ કરતાં વધુ સમય વીતી ગયા પછી અરજદારોને ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવામાં સામેલ કરવાનો નિર્દેશ આપવો એ જાહેર હિતની વિરુદ્ધ હશે–લગભગ છ વર્ષ પહેલાં પસંદ કરાયેલા ઉમેદવારોને પદભ્રષ્ટ કરી શકાતા નથી–તેઓ બધા લાયક હતા અને રાજ્યની જિલ્લા ન્યાયતંત્રની સેવા કરી રહ્યા છે–આ તબક્કે તેમને પદભ્રષ્ટ કરવા એ જાહેર હિતની વિરુદ્ધ હશે–અરજદારોને સામેલ કરવા એ લાંબા સમય સુધી ન્યાયિક હોદ્દા પર બેઠેલા લોકોની પસંદગીમાં નવા ઉમેદવારોને લાવવું જેવુ હશે–રાજ્ય અને તેના નાગરિકોને વરિષ્ઠ હોદ્દા પર આ અનુભવી ન્યાયિક અધિકારીઓના લાભથી વંચિત રાખવું જાહેર હિતમાં નથી. [પેરા ૫૫]

ટાંકેલા કેસ ચુકાદાઓ અને અન્ય સંદર્ભોની યાદી

સચિવ, કર્ણાટક રાજ્ય વિ. ઉમાદેવી *(૨૦૦૬)* ૪ એસસીસી ૧:*[૨૦૦૬]* ૩ એસ. સી. આર. ૯૫૩ –અનુસરવામાં આવ્યું.

ભારતીય ખાદ્ય નિગમ વિરુદ્ધ કામધેનુ પશુ આહાર ઉદ્યોગ *(૧૯૯૩)* ૧ એસસીસી ૭૧:*[૧૯૯૨]* ૨ પૂરક.એસ. સી. આર. ૩૨૨; ભારત સંઘ વિરુદ્ધ હિન્દુસ્તાન વિકાસ નિગમ *(૧૯૯૩)* ૩ એસ. સી. સી. ૪૯૯:*[૧૯૯૩]* ૩ એસસીઆર ૧૨૮; પંજાબ કોમ્યુનિકેશન લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા *(૧૯૯૯)* ૪ એસસીસી ૭૨૭:*[૧૯૯૯]* ૨ એસસીઆર ૧૦૩૩; રામ પ્રવેશ સિંહ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય *(૨૦૦૬)* ૮ એસસીસી ૩૮૧:*[૨૦૦૬]* ૬ પૂરક.એસ. સી. આર. ૫૧૨; ઝારખંડ રાજ્ય વિ. બ્રહ્મપુત્રા મેટાલિક્સ ૨૦૨૦ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન એસ. સી. ૯૬૮; સેબી વિ. સુનીલ કૃષ્ણ ખેતાન *(૨૦૨૩)* ૨ એસ. સી. સી. ૬૪૩ –પર આધાર રાખ્યો હતો.

શિવાનંદન સી. ટી. વિરુદ્ધ કેરળ હાઈકોર્ટ *(૨૦૧૮)* ૧ એસ. સી. સી. ૨૩૯: *[૨૦૧૭]* ૧૩ એસસીઆર ૨૨૬; તેજ પ્રકાશ પાઠક અને અન્યો વિરુદ્ધ રાજસ્થાન હાઈકોર્ટ અને અન્યો *(૨૦૧૩)* ૪ એસસીસી ૫૪૦; કે. મંજુશ્રી વિરુદ્ધ આંધ્રપ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય *(૨૦૦૮)* ૩ એસસીસી ૫૧૨:*[૨૦૦૮]* ૨ એસસીઆર ૧૦૨૫; હરિયાણા રાજ્ય વિરુદ્ધ સુભાષ ચંદ્ર મારવાહ *(૧૯૭૪)* ૩ એસસીસી ૨૨૦:*[૧૯૭૪]* ૧ એસસીઆર ૧૬૫; બિહાર રાજ્ય વિરુદ્ધ બાલ

મુકુંદ સાહ (૨૦૦૦) ૪ એસસીસી ૬૪૦:[૨૦૦૦] ૨ એસ. સી. આર. ૨૯૯; એમ. પી. ઓઇલ એક્સટ્રેક્શન વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ. પી. (૧૯૯૭) ૭ એસ. સી. સી. ૫૯૨:[૧૯૯૭] ૧ પૂરક.એસસીઆર ૬૭૧; નેશનલ બિલ્ડિંગ કન્સ્ટ્રક્શન કોર્પોરેશન વિ. એસ. રઘુનાથન (૧૯૯૮) ૭ એસસીસી ૬૬:[૧૯૯૮] ૧ પૂરક.એસસીઆર ૧૫૬; બન્નારી અમ્માન સુગર લિમિટેડ વિરુદ્ધ સીટીઓ (૨૦૦૫) ૧ એસસીસી ૬૨૫:[૨૦૦૪] ૬ પૂરક.એસસીઆર ૨૬૪; સેઠી ઓટો સર્વિસ સ્ટેશન વિ. ડીડીએ (૨૦૦૯) ૧ એસસીસી ૧૮૦:[૨૦૦૮] ૧૪ એસસીઆર ૫૯૮; મોનેટ ઈસ્પાત એન્ડ એનર્જી લિમિટેડ વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૨૦૧૨) ૧૧ એસસીસી ૧:[૨૦૧૨] ૭ એસસીઆર ૬૪૪; પી. સુશીલા વિ. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ કમિશન (૨૦૧૫) ૮ એસસીસી ૧૨૯: [૨૦૧૫] ૫ એસ. સી. આર. ૬૪૩; કેરળ સ્ટેટ બેવરેજિસ (એમ એન્ડ એમ) કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિ.પી. પી. સુરેશ (૨૦૧૯) ૯ એસસીસી ૭૧૦:[૨૦૧૯] ૧૭ એસ. સી. આર. ૧૬૪; ઝારખંડ રાજ્ય વિરુદ્ધ બ્રહ્મપુત્રા મેટાલિક્સ ૨૦૨૦ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન એસ. સી. ૯૬૮; ભારત સંઘ વિરુદ્ધ હિન્દુસ્તાન ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન (૧૯૯૩) ૩ એસ. સી. સી. ૪૯૯:[૧૯૯૩] ૩ એસ. સી. આર. ૧૨૮; બિહાર રાજ્ય વિરુદ્ધ શ્યામા નંદન મિશ્રા, ૨૦૨૨ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન એસ. સી. ૫૫૪; નોઇડા ઉદ્યોગસાહસિકો સંગઠન વિરુદ્ધ નોઇડા (૨૦૧૧) ૬ એસ. સી. સી. ૫૦૮:[૨૦૧૧] ૮ એસ. સી. આર. ૨૫; બિહાર રાજ્ય વિરુદ્ધ શ્યામા નંદન મિશ્રા ૨૦૨૨ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન

એસ. સી. ૫૫૪; એસ. જી. જયસિંહાની વિરુદ્ધ ભારત સંઘ ૧૯૬૭ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન એસ. સી. ૬; બન્નારી અમ્માન સુગર લિમિટેડ વિરુદ્ધ સીટીઓ *(૨૦૦૫)* ૧ એસ. સી. સી. ૬૨૫:*[૨૦૦૪]* ૬ પૂરક.એસસીઆર ૨૬૪; ભારત સંઘ વિરુદ્ધ લેફ્ટનન્ટ કર્નલ પી. કે. ચૌધરી *(૨૦૧૬)* ૪ એસસીસી ૨૩૬: *[૨૦૧૬]* ૨ એસ. સી. આર. ૪૨૬; ઝારખંડ રાજ્ય વિ. બ્રહ્મપુત્રા મેટાલિક્સ ૨૦૨૦ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન એસ. સી. ૯૬૮–નો સંદર્ભ.

સાલેમી વિ. મેકેલ્વર *[૧૯૭૭]* એચસીએ ૨૬; શિમટ વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર હોમ અફેફ એર *[૧૯૬૯]* ૨ ડબલ્યુએલઆર ૩૩૭; ઓ રેઈલી વિ. મેકમેન *[૧૯૮૩]* ૨ એસી ૨૩૭; એટર્ની જનરલ ઓફ હોંગકોંગ વિ. એનજી યુએન શિઉ *[૧૯૮૩]* ૨ ડબલ્યુએલઆર ૭૩૫; કાઉન્સિલ ઓફ સિવિલ સર્વિસ યુનિયન્સ વિ. મિનિસ્ટર ફોર ધ સિવિલ સર્વિસ *[૧૯૮૫]* એસી ૩૭૪; આર વિ. નોર્થ એન્ડ ઈસ્ટ ડેવોન હેલ્થ ઓથોરિટી, એક્સ પાર્ટી કફલાન *[૨૦૦૧]* ક્યૂબી૨૧૩; નાદરાજાહ વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર ધ હોમ ડિપાર્ટમેન્ટ *[૨૦૦૫]] EWCA Civ* ૧૩૬૩; *R v.* ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એજ્યુકેશન એન્ડ એમ્પ્લોયમેન્ટ *[૨૦૦૦]* ૧ *WLR* ૧૧૧૫; પેપોનેટ વિ. એટર્ની જનરલ ઓફ ત્રિનિદાદ એન્ડ ટોબેગો *[૨૦૧૨]* ૧ *AC* ૧; રેગિના *(બીબી)* વિ. ન્યૂહામ લંડન બરો કાઉન્સિલ *[૨૦૦૨]* ૧ *WLR* ૨૩૭–નો ઉલ્લેખ.

વિવાદિત હુકમ અને અધિવક્તાઓની હાજરી સાથે કેસની અન્ય વિગતો

દિવાની મૂળ અધિકારક્ષેત્રઃ–રીટ પીટીશન (દિવાની) નંબર ૨૨૯/૨૦૧૭.

(ભારતના બંધારણની કલમ ૩૨ હેઠળ)

સાથે

રીટ પીટીશન (દિવાની) નંબર ૩૭૯,૬૧૮ અને ૨૩૨/૨૦૧૭.

અધિવક્તાગણઃ–

રાણા મુખર્જી, નિરંજન રેડ્ડી, વી. ચિતંબરેશ, રામેશ્વર સિંહ મલિક, સિનિયર એડવો., ડૉ. રિતુ ભારદ્વાજ, મોહન કુમાર, સુશ્રી નીતુ સિંહ, સુશ્રી એશિયા બેગ, વિવેક નારાયણ શર્મા, શ્રીમતી મહિમા ભારદ્વાજ કલુચા, દિનેશ શર્મા, અજય સિંહ, સુશ્રી લક્ષ ભવનાની, અધિરાજ વઢેરા, રોહિત શર્મા, દેવેન્દ્ર સિંહ, ચેતન ગર્ગ, વિશ્વજીત પ્રસાદ, અજય વિક્રમ સિંહ, શ્રીમતી પ્રિયંકા સિંહ, શ્રીમતી ગરિમા સિંહ, શુભમ સિંહ, ઓમકાર, પંકજ કુમાર, શ્રીમતી બી. સુનીતા રાવ, રણજીત કુમાર, ગુનમાયા એસ માન, સેક્શન પોપલી, અનંત કુમાર, બિપિન કુમાર, સુશ્રી જયા કિરણ, સુશ્રી જ્યોતિ સિંહ, ઉદય પ્રકાશ, રાજીવ મહેતા, અહંતેમ હેનરી, અહંતેમ રોહેન સિંહ, વિવેક કુમાર, મોહન સિંહ, સુશ્રી પ્રિયંકા, પી. વી. દિનેશ, સુશ્રી ઓમન અન્ના એ, સુશ્રી ઉર્વશી ચૌહાણ, શ્રીમતી હરિપ્રિયા

પદ્મનાભન, કુરીકોસ વર્ગીસ, વી. શ્યામોહન, શ્રુતંજય ભારદ્વાજ, સુશ્રી ઈશા ઘઈ, મેસર્સ કેએમએનપી લૉ માટે અક્ષત ગોગના, શ્રીરામ પરક્કટ, મેસર્સ વિષ્ણુ શંકર, કોશી જોન, શ્રીનાથ એસ., સુશ્રી અથિરા જી. નાયર, સુશ્રી દિવ્યા જ્યોતિ સિંહ, મેસર્સ લૉફી માટે આદિત્ય સંતોષ, લક્ષ્મીશ એસ. કામત, સુશ્રી સમૃતિ આહુજા, શ્રીમતી સાક્ષી બંગા, શ્રીમતી ચિત્રા પરાંડે, કૌસ્તુભ શુક્લા, સુશ્રી નેન્સી શમીમ, સી. ગોવિંદ વેણુગોપાલ, પ્રકાશ રંજન નાયક, અશોક પાણિગ્રહી, સંજીવ કુમાર, નાયક એચ. કે., અજય અમૃતરાજ, વિવેક કુમાર, નિકિલેશ રામચંદ્રન, રાઘેંત બસંત, સુશ્રી લિઝ મેથ્યુ, સુશ્રી મલ્લિકા અગ્રવાલ, જિતેશ મલિક, અભય નાથ દાસ, યોગેન્દ્ર કુમાર વર્મા, સતીશ કુમાર, સુશ્રી શ્રદ્ધા દેશમુખ, નિખિલ સિંઘવી, બિલાલ ઇકરામ, ઉત્કર્ષ કોક્યા, ઋષભ સંચેતી, સુશ્રી પદ્મ પ્રિયા, અંચિત ભંડારી, સુયશ જૈન, ચિરાગ કલાની, કે. પરી વેંધન, એડ.અરજદારો માટે.

કે. એમ. નટરાજ, એ. એસ. જી., દમા શેષાદ્રી નાયડુ, વિજય હંસારિયા, ડૉ. કે. પી. કૈલાસનાથ પિલ્લે, સિનિયર એડવોક્સ., ટી. જી. નારાયણન નાયર, રમેશ બાબુ એમ. આર., સુશ્રી શિવાલી શેષાદ્રી નાયડુ, સુશ્રી શિવાલી ચૌધરી, પવનશ્રી અગ્રવાલ, સુનીલ કુમાર જૈન, સુશ્રી રાશીકા સ્વરૂપ, ગૌરવ અગ્રવાલ, પી. આઈ. જોસ, જેમ્સ પી. થોમસ, રવિ સાગર, નિખિલ ગોયલ, સુશ્રી નવીન

ગોયલ, કાર્તિક કૌશલ, આદિત્ય કોશી રોય, સુશ્રી સીધી ગુમા, મૈબમ નબઘનશ્યમ સિંહ, મહેશ ઠાકુર, શક્તિ કે પટ્ટનાયક, સુશ્રી દીક્ષા રાય, સુશ્રી રાગિની પાંડે, રામેશ્વર પ્રસાદ ગોયલ , મનીષ ગોસ્વામી, સી. એમ. અંગડી, શ્રીમતી દીપાનવિતા પ્રિયંકા, નિશે રાજન શોંકર, શ્રીમતી અનુ કે. જોય, અબ્રાહમ સી. મેથ્યુ, અલીમ અનવર, દેબોજીત બોરકાકાટી, પ્રશાંત પદ્મનાભન, પી. એ. નૂર મોહમ્મદ, સન્ની માર્કોસ, મોહમ્મદ શરીફ કે. પી., શ્રીમતી ગિફ આરા એસ., એ. નૌફાલ, એ. શુકૂર, શેરીફ કા, સુશ્રી રશ્મિ સિંઘાનિયા, રંજીત કે. સી., સુશ્રી નિવેદિતા આર. મેનન, આદિત્ય વર્મા , લલિત કુમાર, અનિલ કુમાર, રણબીર સિંહ યાદવ, સુશ્રી અંઝુ.કે. વર્કી, એન. પી. રાકેશ પનિકર, સુશ્રી મહેશ શર્મા, એમ. ગિરીશ કુમાર, અંકુર વિભાગ કુલકર્ણી, એડ.પ્રતિવાદીઓ માટે.

સર્વોચ્ચ અદાલતનો ચુકાદો/આદેશ

ચુકાદો

ડૉ. ધનંજય વાય ચંદ્રચુડ, ભારતના મુખ્ય ન્યાયાધીશ

વિષય–સુચી

A. પૃષ્ઠભૂમિ.....૩

B. રજૂઆતો..... ૭

C. વિશ્લેષણ.....૯

I . હાઈકોર્ટનો નિર્ણય ૧૯૬૧ના નિયમોની વિરુદ્ધ હતો.....૯

II.કાયદેસર

અપેક્ષા.....૧૨

a. સામાન્ય કાયદા હેઠળ કાયદેસર અપેક્ષા રાખવાનો સિદ્ધાંત.....૧૩

b. ભારતીય કાયદા હેઠળ કાયદેસરની અપેક્ષા રાખવાનો સિદ્ધાંત.....૧૬

c. આધારભુત કાયદેસર અપેક્ષા.....
૧૮

d. બિન–મનસ્વીપણાના પાસાઓ તરીકે સુસંગતતા અને આગાહી.....૨૬

D. કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ અપેક્ષાઓ.....૨૯

I. ઉચ્ચ અદાલતે પોતાની જાતને શેના માટે પ્રતિબદ્ધ છે?.....૩૦

II.શું ઉચ્ચ અદાલતે તેની પ્રતિબદ્ધતાના સંબંધમાં ગેરકાયદેસરતા આચરી છે?.....૩૧

III.આ કોર્ટે શું કરવું જોઈએ?.....૩૪

E. તારણો.....૩૫

A. પૃષ્ઠભૂમિ

૧. ૧૪ નવેમ્બર ૨૦૧૭ના રોજ, આ અદાલતના બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ચાર અરજીઓનો એક સમૂહ મોકલ્યો હતો, જેમાં બંધારણની કલમ ૩૨ હેઠળ આ અદાલતના અધિકારક્ષેત્રનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો હતો, જે શિવાનંદન સી. ટી. વિરુદ્ધ કેરળ હાઈકોર્ટ (૨૦૧૮) ૧ એસ. સી. સી. ૨૩૯માં બંધારણીય ખંડપીઠે દાખલ કરી હતી.અગિયાર અરજદારો આ અદાલત સમક્ષ છે, જે તમામ કેરળ રાજ્યની ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવામાં જિલ્લા ન્યાયાધીશો તરીકે પસંદ થવા ઇચ્છતા ઉમેદવારો છે.

૨. કેરળ રાજ્યમાં, કેરળ રાજ્ય ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવાઓ વિશેષ નિયમો ૧૯૬૧ [૧૯૬૧ નિયમો] ૧૧ જુલાઈ ૧૯૬૧ના રોજ અમલમાં આવ્યા હતા.આ નિયમો બંધારણની કલમ ૨૩૩ અને ૩૦૯ હેઠળ ઘડવામાં આવ્યા છે.૧૯૬૧ના નિયમો ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવાની રચના માટે ત્રણ વર્ગોમાં જોગવાઈ કરે છેઃ

(i) સુપર-ટાઇમ સ્કેલ જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશ;

(૨) પસંદગી ગ્રેડ જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશ; અને

(૩) અધિક જિલ્લા ન્યાયાધીશ સહિત જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશ.

૩. હાલની કેસોની સમુહનો વિવાદ ઉપર વર્ણવેલ ત્રીજી શ્રેણી સાથે સંબંધિત છે.નિયમ ૨ (સી) ત્રીજી શ્રેણીની નિમણૂકની પદ્ધતિની જોગવાઈ કરે છે.નિયમ ૨ (સી) (૩) જણાવે છે કે આ શ્રેણીની ૨૫ ટકા જગ્યાઓ "ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા આયોજિત સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસમાં મેળવેલા કુલ ગુણ/ગ્રેડના આધારે" બાર પાસેથી સીધી ભરતી દ્વારા ભરવામાં આવશે.

૪. ૧૩ ડિસેમ્બર ૨૦૧૨ના રોજ જાહેર કરાયેલા એક જાહેરનામા દ્વારા કેરળની ઉચ્ચ અદાલતે કેરળ ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવા પરીક્ષા માટે આ યોજના સૂચવી હતી.ઉચ્ચ અદાલત દ્વારા સૂચિત યોજનામાં પરીક્ષાને લગતી નીચેની શરતો હતીઃ

(i) પરીક્ષામાં લેખિત પરીક્ષાનો સમાવેશ થશે, જેમાં ૧૫૦ ગુણના બે પેપર હશે અને ૫૦ ગુણના વાઇવા–વોસ હશે, જેમાં કુલ ૩૫૦ ગુણ હશે.

((૨) જ્યારે દરેક પેપર માટે અલગ લઘુતમ ગુણ નક્કી કરવામાં આવ્યા ન હતા, ત્યારે સામાન્ય વર્ગના જે ઉમેદવારોએ કુલ મળીને ઓછામાં ઓછા ૫૦ ટકા ગુણ મેળવ્યા હોય અને એસસી/એસટીના જે ઉમેદવારોએ બંને પેપર માટે કુલ મળીને

ઓછામાં ઓછા ૪૦ ટકા ગુણ મેળવ્યા હોય તેઓ વાઇવા–વોસ ટેસ્ટ માટે લાયક ઠરશે.

(૩) વાઇવા–વોસ ટેસ્ટ દરેક ઉમેદવાર માટે ૨૫ થી ૩૦ મિનિટના સમયગાળા માટે "સંપૂર્ણ અને વૈજ્ઞાનિક રીતે" હાથ ધરવામાં આવશે.

((iv) વાઇવા–વૉઇસ માટે કોઈ કટ ઓફ ગુણ નહીં હોય; અને

(૫) મેરિટ લિસ્ટ લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસ બંનેમાં મેળવેલા કુલ ગુણના આધારે તૈયાર કરવામાં આવશે.

૫. ૩૦ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૫ના રોજ કેરળ હાઈકોર્ટ દ્વારા એક જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું, જેના દ્વારા કેરળ રાજ્ય ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવાઓમાં જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશો તરીકે નિમણૂક માટે બારમાંથી સીધી ભરતી દ્વારા લાયકાત ધરાવતા ઉમેદવારો પાસેથી અરજીઓ મંગાવવામાં આવી હતી. જાહેરનામાનો ફકરો ૫ પસંદગીની રીત પૂરી પાડે છે.ફકરો ૫ જણાવે છે કે પસંદગી લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસ ધરાવતી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાના આધારે કરવામાં આવશે.લેખિત પરીક્ષા માટે કુલ ૩૦૦ ગુણ ફાળવવામાં આવ્યા હતા, જેમાં બે પેપર હતા, જેમાં દરેકમાં મહત્તમ/૧૫૦ ગુણ હતા.સામાન્ય ઉમેદવાર

અને ૫૦ ટકા ગુણ મેળવનારા ઓ. બી. સી. વર્ગના ઉમેદવાર અને બંને લેખિત પેપરમાં કુલ ૪૦ ટકા ગુણ મેળવનારા અનુસૂચિત જાતિ/અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોને વાઇવા–વોસ માટે લાયક જાહેર કરવાના હતા.વાઇવા–વૉસ માટે નિર્ધારિત મહત્તમ ગુણ પચાસ હતા.ફકરો ૫ જણાવે છે કે "સફળ ઉમેદવારોની મેરિટ યાદી લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસમાં મેળવેલા કુલ ગુણના આધારે તૈયાર કરવામાં આવશે".

૬. ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૫ના રોજ હાઈકોર્ટ દ્વારા જાહેર કરાયેલા જાહેરનામાને પગલે ૧૨ અને ૧૩ માર્ચ, ૨૦૧૬ના રોજ લેખિત પરીક્ષા લેવામાં આવી હતી. ૧૭ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬ના રોજ લેખિત પરીક્ષામાં ક્વોલિફાય થયેલા ઉમેદવારોનું જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું.આ પછી, ૧૬ જાન્યુઆરી અને ૨૪ જાન્યુઆરી ૨૦૧૭ ની વચ્ચે, તમામ લાયકાત ધરાવતા ઉમેદવારો માટે વાઇવા–વોસ હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો.

૭. ૨૭ ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૭ના રોજ, વાઇવા–વોસ યોજાયા પછી, હાઈકોર્ટની વહીવટી સમિતિએ એક ઠરાવ પસાર કયો હતો, જેના દ્વારા તેણે વાઇવા–વોસમાં લાયકાતના માપદંડ તરીકે લેખિત પરીક્ષા માટે સૂચવવામાં આવેલા સમાન લઘુતમ કટ–ઓફ ગુણ લાગુ કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો.આ નિષ્કર્ષ પર પહોંચતા, વહીવટી સમિતિનો મત હતો કે ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવામાં નિમણૂકો થઈ

રહી હોવાથી, જરૂરી વ્યક્તિત્વ અને જ્ઞાન ધરાવતા ઉમેદવારોની પસંદગી કરવી જરૂરી છે, જે લેખિત પરીક્ષા માટે સૂચવવામાં આવેલી કટ–ઓફ જેવી જ શરતોમાં વાઇવા–વોસ માટે કટ–ઓફ સૂચવીને સુનિશ્ચિત કરી શકાય.૬ માર્ચ ૨૦૧૭ના રોજ કેરળ હાઈકોર્ટની પૂર્ણ અદાલતે વહીવટી સમિતિના ઠરાવને મંજૂરી આપી હતી.તે જ દિવસે સફળ ઉમેદવારોની અંતિમ મેરિટ યાદી પણ જાહેર કરવામાં આવી હતી.

૮. વાઇવા વોસ માટે લઘુતમ કટ–ઓફ ગુણ લાગુ કરવાના પૂર્ણ અદાલતના નિર્ણય અને પરિણામે સફળ ઉમેદવારોની યાદી જાહેર થવાથી બંધારણની કલમ ૩૨ હેઠળ આ અદાલત સમક્ષ અરજીઓ દાખલ કરવામાં આવી હતી.જે ઉમેદવાર આ અદાલત સમક્ષ છે તેઓ એ હકીકતથી વ્યથિત છે કે વાઇવા–વોસમાં કટ ઓફ ગુણની અરજીના પરિણામે, તેમને પસંદગીમાંથી બહાર કરી દેવામાં આવ્યા છે, જો કે તેઓ લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસમાં કુલ ગુણને ધ્યાનમાં રાખીને પસંદ કરાયેલા ઘણા ઉમેદવારોની સરખામણીએ ઉચ્ચ ક્રમ મેળવશે.આ અદાલત સમક્ષ આ ચોક્કસ ફરિયાદની વિનંતી કરવામાં આવી હતી જ્યારે નોટિસ ખાસ કરીને ત્રણ પ્રતિવાદીઓ, ૯,૧૧ અને ૧૨ ના સંબંધમાં જારી કરવામાં આવી હતી.

૯. જ્યારે ૧૪ નવેમ્બર, ૨૦૧૭ના રોજ આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે આ અરજી પર સુનાવણી હાથ ધરી હતી, ત્યારે તેજ પ્રકાશ પાઠક વિરુદ્ધ રાજસ્થાન હાઈકોર્ટ (૨૦૧૩) ૪ એસસીસી ૫૪૦ કેસમાં અગાઉ મોટી ખંડપીઠે કરેલા સંદર્ભને પગલે બંધારણીય ખંડપીઠે તેનો સંદર્ભ આપ્યો હતો.અગાઉના નિર્ણયમાં બંધારણીય બેન્ચનો સંદર્ભ આપતી વખતે, મુખ્ય મુદ્દો કે જેના પર ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે તે એ છે કે પસંદગી પ્રક્રિયા શરૂ થયા પછી રમતના મધ્યપ્રવાહના નિયમોમાં ફેરફાર કરવા માટે તે કાયદામાં ખુલ્લું છે કે કેમ.તે સંદર્ભમાં, કે. મંજુશ્રી વિરુદ્ધ આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્યના અગાઉના નિર્ણય પર નિર્ભરતા મૂકવામાં આવી હતી.(૨૦૦૮) ૩ એસ. સી. સી. ૫૧૨ કે. મંજુશ્રી (ઉપરોક્ત) માં આ આધાર પર શંકા વ્યક્ત કરવામાં આવી છે કે તે કેસમાં જે સિદ્ધાંત નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યો છે તે હરિયાણા રાજ્ય વિરુદ્ધ સુભાષ ચંદ્ર મારવાહ (૧૯૭૪) ૩ એસ. સી. સી. ૨૨૦માં અગાઉના નિર્ણયની વિરુદ્ધ ચાલતો જણાય છે.આ દ્રષ્ટિકોણથી કે અમે વર્તમાન કેસમાં લેવા માટે વલણ ધરાવીએ છીએ, તે વ્યાપક બંધારણીય મુદ્દા પર ચુકાદો આપવાની જરૂર નથી કે જેના પર તેજ પ્રકાશ પાઠક (ઉપરોક્ત) માં સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો છે.અમે આ નિષ્કર્ષ પર શા માટે આવ્યા છીએ તે ટૂંક સમયમાં અહીં વિસ્તૃત કરવામાં આવશે.

B. રજૂઆતો

૧૦. સુનાવણી દરમિયાન અમે અરજદારો વતી શ્રી વી. ચિતામ્બરેશ, વરિષ્ઠ વકીલ, શ્રી પી. વી. દિનેશ, સુશ્રી હરિપ્રિયા પદ્મનાભન, શ્રી રાઘેન બસંત અને શ્રી કુરિયાકોસ વર્ગીસ, વકીલ દ્વારા દલીલો સાંભળી છે.મુખ્યત્વે, ઉમેદવારોની પસંદગી માટે કેરળ હાઈકોર્ટ દ્વારા અનુસરવામાં આવેલી પદ્ધતિઓ પર ચાર આધારો પર હુમલો કરવામાં આવ્યો છેઃ

(i) વાઈવા–વોસ માટે કટ ઓફ નિર્દિષ્ટ કરતી વખતે, ઉચ્ચ અદાલતે ૧૯૬૧ના નિયમોના નિયમ ૨ (સી) (iii) ની વિરુદ્ધ રીતે કામ કર્યું છે;

((૨) ૧૩ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૨ના રોજ હાઈકોર્ટ દ્વારા સૂચિત કરવામાં આવેલી યોજનામાં સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે વાઈવા–વોસના હેતુઓ માટે કોઈ કટ ઓફ રહેશે નહીં.

(iii) જાહેરનામા અનુસાર, ઉમેદવારોને શોર્ટલિસ્ટ કરવાના હેતુ માટે એકમાત્ર માપદંડ બારમાં ઉમેદવારો દ્વારા આપવામાં આવતી પ્રેક્ટિસની લંબાઈ હશે, જે એવી પરિસ્થિતિમાં કામ કરવાની હતી કે જ્યાં ઉમેદવારોની સંખ્યા અસામાન્ય રીતે મોટી હોવાનું જણાયું હતું; અને

(૪) વાઇવા-વોસ માટે કટ ઓફ સૂચવવાના પૂર્ણ અદાલતના નિર્ણયને વાઇવા-વોસ યોજાયા પછી ખૂબ જ મોડેથી સૂચિત કરવામાં આવ્યો હતો, જેના પરિણામે, ઉમેદવારોને કોઈ સૂચના નહોતી કે આવી જરૂરિયાત પ્રક્રિયાની શરૂઆતમાં રજૂ કરવામાં આવશે.

૧૧. વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી દમા શેષાદ્રી નાયડુ કેરળ હાઈકોર્ટ વતી હાજર થયા હતા, જ્યારે પ્રતિવાદી નંબર ૧૧ના વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી કે. પી. કૈલાસનાથ પિલ્લેએ નીચેના આધારોના આધારે રિટ અરજીઓ રદ કરવાના સમર્થનમાં દલીલ કરી હતી:

(i) બંધારણની કલમ ૨૩૩ ન્યાયિક અધિકારીઓની પસંદગીની બાબતોમાં ઉચ્ચ અદાલતને વિવેકાધીન સત્તા આપે છે જેને વૈધાનિક નિયમો દ્વારા ઘટાડી શકાતી નથી;

((૨) ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા રચાયેલી પસંદગી સમિતિ ઉમેદવારોની યોગ્યતા, ન્યાયિક સંસ્થાની જરૂરિયાતો અને વ્યાપક જાહેર હિતને સમજવા માટે શ્રેષ્ઠ રીતે સ્થાપિત એક નિષ્ણાત સંસ્થા છે.

(૩) વાઇવા વોસ માટે લઘુતમ કટ–ઓફ ગુણ સ્પષ્ટ કરવાનો હાઈકોર્ટનો નિર્ણય યોગ્ય ઉમેદવારોની પસંદગી માટે સમગ્ર બોર્ડમાં લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો અને તે મનસ્વીતાથી પીડાતો નથી; અને

(૪) ઉમેદવારોની યોગ્યતા નક્કી કરવા માટે વાઇવા વોસ એક આવશ્યક ઘટક હોવાથી, તેને સોંપવામાં આવેલો ભાર નક્કી કરવો તે ઉચ્ચ ન્યાયાલયની વિવેકબુદ્ધિમાં છે.

C. વિશ્લેષણ

I. હાઈકોર્ટનો નિર્ણય ૧૯૬૧ના નિયમોની વિરુદ્ધ હતો.

૧૨. ૧૯૬૧ના નિયમોમાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું છે કે બારમાંથી સીધી ભરતી દ્વારા ભરવાની કુલ જગ્યાઓમાંથી ૨૫ ટકા જગ્યાઓ લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસમાં મેળવેલા કુલ ગુણના આધારે પસંદ કરાયેલા ઉમેદવારોની યાદીનો સમાવેશ કરશે.અગાઉ ઉલ્લેખ કર્યો છે તેમ આ નિયમો બંધારણની કલમ ૨૩૩ અને ૩૦૯ દ્વારા આપવામાં આવેલી સત્તાનો ઉપયોગ કરીને ઘડવામાં આવ્યા છે.૧૧ જુલાઈ ૧૯૬૧ના રોજ વૈધાનિક નિયમોને સૂચિત કર્યા પછી, કેરળની ઉચ્ચ અદાલતે ૧૩ ડિસેમ્બર ૨૦૧૨ના રોજ કેરળ ઉચ્ચ ન્યાયિક

સેવામાં વકીલના સભ્યોની ભરતી માટેની પરીક્ષાની યોજના પ્રકાશિત કરી હતી. આ રીતે સૂચિત યોજનામાં ખાસ જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે વાઇવા વોસ માટે કોઈ કટ ઓફ ગુણ નહીં હોય.આગામી પરીક્ષાના સંચાલન માટે ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૫ના રોજ હાઈકોર્ટ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલ જાહેરનામામાં એવી જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે પસંદગીની રીતમાં બે લેખિત પેપર હશે, જેમાં દરેકમાં ૧૫૦ ગુણ હશે અને સામાન્ય અને અન્ય પછાત વર્ગના જે ઉમેદવારોએ ઓછામાં ઓછા ૫૦ ટકા ગુણ મેળવ્યા હશે (અનુસૂચિત જાતિ/અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોને ૪૦ ટકા સુધીની છૂટ આપવામાં આવી છે) તેઓ વાઇવા–વોસ માટે લાયક ઠરે છે.જાહેરનામામાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસના ગુણોનો સરવાળો મેરિટ યાદી તૈયાર કરવાનો આધાર બનશે.

૧૩. ઉપરોક્ત પૃષ્ઠભૂમિમાં, તે સ્પષ્ટ છે કે જ્યારે પસંદગીની પ્રક્રિયા શરૂ થઈ ત્યારે તમામ ઉમેદવારોને એ હકીકતની સૂચના આપવામાં આવી હતી કેઃ((i) લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસમાં મેળવેલા કુલ ગુણના આધારે મેરિટ યાદી તૈયાર કરવામાં આવશે; (ii) લેખિત પરીક્ષામાં ઓછામાં ઓછા નિર્ધારિત લઘુતમ ગુણ ધરાવતા ઉમેદવાર વાઇવા–વોસ માટે લાયક ઠરશે; અને (iii) કુલ મળીને મેરિટ યાદી તૈયાર કરતી વખતે વાઇવા–વોસમાં મેળવવાના ગુણના સંદર્ભમાં કોઈ કટ ઓફ લાગુ પડતી ન હતી.

૧૪. ૧૬ થી ૨૪ જાન્યુઆરી ૨૦૧૭ ની વચ્ચે વાઇવા–વોસ યોજાયા પછી ૨૭ ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૭ ના રોજ વહીવટી સમિતિ દ્વારા વાઇવા–વોસ પરીક્ષા માટે કટ–ઓફ સૂચવવાનો હાઈકોર્ટનો નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો.હાઈકોર્ટ દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પ્રક્રિયા ઘણી નબળાઈઓથી પીડાય છે.પ્રથમ, હાઈકોર્ટનો નિર્ણય નિયમ ૨ (સી) (iii) ની વિરુદ્ધ હતો, જેમાં નિયત કરવામાં આવ્યું હતું કે લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસમાં કુલ મેળવેલા ગુણના આધારે મેરિટ યાદી તૈયાર કરવામાં આવશે; બીજું, ૧૩ ડિસેમ્બર ૨૦૧૨ના રોજ હાઈકોર્ટ દ્વારા જાહેર કરવામાં આવેલી યોજનામાં સ્પષ્ટપણે સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યું હતું કે વાઇવા–વોસના સંદર્ભમાં કોઈ કટ ઓફ ગુણ નહીં હોય; ત્રીજું, ૩૦ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૫ના રોજ હાઈકોર્ટના જાહેરનામામાં સ્પષ્ટતા કરવામાં આવી હતી કે શોર્ટ લિસ્ટિંગની પ્રક્રિયા જે હાથ ધરવામાં આવશે તે સભ્યોની પ્રેક્ટિસની લંબાઈના આધારે જ હાથ ધરવામાં આવશે જ્યારે ઉમેદવારોની સંખ્યા અતિશય મોટી હશે અને ચોથું, વાઇવા–વોસ માટે કટ ઓફ ગુણ સૂચવવાનો નિર્ણય જાન્યુઆરી ૨૦૧૭માં વાઇવા–વોસ પરીક્ષણો યોજાયા પછી લેવામાં આવ્યો હતો.

૧૫. ઉપરોક્ત કારણોસર, અમે એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા છીએ કે તેજ પ્રકાશ પાઠક (ઉપરોક્ત) માં ઉલ્લેખિત વ્યાપક બંધારણીય મુદ્દો વર્તમાન કેસની હકીકતો પર નિર્ણય લેવા યોગ્ય નથી.સ્પષ્ટપણે, હાઈકોર્ટ દ્વારા લેવામાં આવેલો

નિર્ણય નિયમ ૨ (સી) (iii) ના અધિકારક્ષેત્રની બહાર હતો.હકીકતમાં, સુનાવણી દરમિયાન અમને એ હકીકતની જાણ કરવામાં આવી છે કે ત્યારબાદ ૨૦૧૭માં નિયમોમાં સુધારો કરવામાં આવ્યો છે જેથી વાઇવા–વોસ પરીક્ષામાં ૩૫ ટકા ગુણનો કટ ઓફ સૂચવવામાં આવે, જે જોકે ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૫ના રોજ પસંદગીની હાલની પ્રક્રિયા શરૂ કરવામાં આવી ત્યારે પ્રવર્તમાન કાનૂની સ્થિતિ ન હતી. ઉચ્ચ અદાલતની વહીવટી સમિતિએ જરૂરી વ્યક્તિત્વ ધરાવતા ઉમેદવારોને ન્યાયિક હોદ્દો મળે તે સુનિશ્ચિત કરવાના પ્રામાણિક કારણથી સક્રિય વાઇવા–વૉસ પરીક્ષા માટે કટ ઓફ લાદવાનો નિર્ણય લીધો હતો.વહીવટી સમિતિનો અભિગમ ભલે ગમે તેટલો પ્રશંસનીય રહ્યો હોય, પણ આ પ્રકારનો ફેરફાર નિયમોમાં નોંધપાત્ર સુધારા દ્વારા લાવવો જરૂરી હતો, જે ઉપર નોંધ્યા મુજબ ખૂબ જ પાછળથી આવ્યો હતો.આ એવો કેસ નથી કે જ્યાં હાઈકોર્ટના નિયમો અથવા યોજના શાંત હતી.જ્યાં કાયદાકીય નિયમો શાંત હોય, ત્યાં તેમને વહીવટી આદેશ દ્વારા નિયમોના ઉદ્દેશ અને ભાવના સાથે સુસંગત રીતે પૂરક બનાવી શકાય છે.

૧૬. વર્તમાન કેસમાં, કાયદાકીય નિયમોમાં સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરવામાં આવી છે કે પસંદગીની ચાદી લેખિત પરીક્ષા અને મૌખિક પરીક્ષામાં મેળવેલા કુલ ગુણના આધારે તૈયાર કરવામાં આવશે.પરીક્ષાની યોજનામાં આને વધુ વિસ્તૃત કરવામાં આવ્યું હતું જેમાં સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે વાઇવા–વૉઇસ માટે કોઈ કટ

ઓફ ગુણ નહીં હોય.આ સ્થિતિ ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૫ના રોજ હાઈકોર્ટના જાહેરનામામાં પણ પ્રતિબિંબિત થાય છે.આ પૃષ્ઠભૂમિમાં, અમે એવા નિષ્કર્ષ પર પહોંચ્યા છીએ કે ઉચ્ચ ન્યાયાલયનો નિર્ણય સ્પષ્ટ રીતે મનસ્વી હોવા ઉપરાંત ૧૯૬૧ના નિયમોથી વિપરીત હતો.

II.<u>કાયદેસર અપેક્ષા</u>

૧૭. અરજીઓના આ સમૂહમાં અમારી વિચારણા માટે જે અન્ય એક મહત્વપૂર્ણ પાસું ઊભું થાય છે તે એ છે કે શું ઉચ્ચ ન્યાયાલયનો નિર્ણય અરજદારોની કાયદેસરની અપેક્ષાઓને નિરાશ કરે છે.બંધારણની કલમ ૨૩૩ એવી જોગવાઈ કરે છે કે કોઈ પણ રાજ્યમાં જિલ્લા ન્યાયાધીશો તરીકે નિમણૂક કરવા માટે વ્યક્તિઓની નિમણૂક રાજ્યના રાજ્યપાલ દ્વારા આવા રાજ્યના સંબંધમાં અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરતી ઉચ્ચ અદાલત સાથે પરામર્શ કરીને કરવામાં આવશે.વધુમાં, કલમ ૨૩૫ જિલ્લા ન્યાયાધીશોની નિયુક્તિ અને બઢતી સહિત જિલ્લા અદાલતો પર ઉચ્ચ ન્યાયાલયનું નિયંત્રણ ની સત્તા આપે છે. ન્યાયિક વહીવટીતંત્રની કાર્યક્ષમતાની જાળવણી સંપૂર્ણપણે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના નિયંત્રણ અને અધિકારક્ષેત્રમાં છે.[બિહાર રાજ્ય વિરુદ્ધ બાલ મુકુંદ સાહ, (૨૦૦૦) ૪ એસ. સી. સી. ૬૪૦] રાજ્યપાલ, ઉચ્ચ ન્યાયાલય સાથે પરામર્શ કરીને, જિલ્લા ન્યાયાધીશોના પદ માટે યોગ્ય ઉમેદવારોની પસંદગી માટે નિમણૂકની પદ્ધતિ

અને જરૂરી પાત્રતા માપદંડ નિર્ધારિત કરતા નિયમો સૂચવે છે.૧૯૬૧ના નિયમો અનુસાર, કેરળની ઉચ્ચ અદાલતને નિમણૂક અધિકારી તરીકે નિયુક્ત કરવામાં આવી હતી અને લેખિત પરીક્ષા અને મૌખિક પરીક્ષા યોજવાની જવાબદારી સોંપવામાં આવી હતી.ઉચ્ચ ન્યાયાલયની કાર્યવાહી, તેની જાહેર ફરજને અનુસરીને, ઉમેદવારોની પસંદગીની પ્રક્રિયા ન્યાયી અને બિન-મનસ્વી હશે તેવી કાયદેસરની અપેક્ષાને જન્મ આપશે.

અ. સામાન્ય કાયદા હેઠળ કાયદેસર અપેક્ષા રાખવાનો સિદ્ધાંત

૧૮. જાહેર કાયદામાં કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતનો આધાર વ્યક્તિઓ સાથેના સરકારી વ્યવહારમાં નિષ્પક્ષતા અને બિન-મનસ્વીતાના સિદ્ધાંતો પર આધારિત છે.તે માન્યતા આપે છે કે જાહેર સત્તામંડળનું વચન અથવા ભૂતકાળનું વર્તન કાયદેસરની અપેક્ષાઓને જન્મ આપશે.આ સિદ્ધાંત એ ધારણા પર આધારિત છે કે જાહેર સત્તાવાળાઓએ તેમની જાહેર ફરજો બજાવતી વખતે તેમના વચનો અથવા ભૂતકાળની પ્રથાઓનું સન્માન કરવું જોઈએ.જો અપેક્ષા કાયદા, રિવાજ અથવા સ્થાપિત પ્રક્રિયામાં નિહિત હોય તો તેની કાયદેસરતાનું અનુમાન લગાવી શકાય છે.[સલેમી વિ. મેકેલર, [૧૯૭૭] એચસીએ ૨૬]

૧૯. આધુનિક અર્થમાં આ સિદ્ધાંતની ઉત્પત્તિ અધિકૃત રીતે શ્મિટ વિ. સેક્રેટરી ઓફ સ્ટેટ ફોર હોમ અફેર્સ, [૧૯૬૯] ૨ ડબલ્યુએલઆર ૩૩૭ માં લોર્ડ ડેનિંગના અભિપ્રાયમાં શોધી શકાય છે.તે કિસ્સામાં, ગૃહ સચિવે અરજદારોને કોલેજ ઓફ સાયન્ટોલોજીમાં અભ્યાસના હેતુઓ માટે યુનાઈટેડ કિંગડમમાં પ્રવેશવાની મર્યાદિત પરવાનગી આપી હતી.સમયમર્યાદા સમાપ્ત થયા પછી, અરજદારોએ તેમની પરવાનગી લંબાવવા માટે ગૃહ સચિવને અરજી કરી હતી.ગૃહ સચિવે મુદત લંબાવવાનો ઇનકાર કર્યો હતો.જો કે કોર્ટે અરજદારો દ્વારા લાવવામાં આવેલા દાવાને નકારી કાઢ્યો હતો, લોર્ડ ડેનિંગે અવલોકન કર્યું હતું કે અરજદારને માન્ય સમય માટે રહેવાની મંજૂરી આપવાની કાયદેસર અપેક્ષા હશે.આવી સ્થિતિમાં, એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે જો સમયમર્યાદા સમાપ્ત થાય તે પહેલાં તેની પરવાનગી રદ કરવામાં આવી હોય તો અરજદારને રજૂઆત કરવાની તક આપવી જોઈએ.લોર્ડ ડેનિંગની કાયદેસરની અપેક્ષાના સિદ્ધાંતની વિભાવના એક પ્રક્રિયાગત રક્ષણ હતી–અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિને સાંભળવાની તક આપ્યા વિના કાયદેસરની અપેક્ષાને નકારી શકાય નહીં.

૨૦. ઓ 'રેઈલી વિ. મેકમેન, [૧૯૮૩] ૨ એસી ૨૩૭ માં હાઉસ ઓફ લોર્ડ્સને જેલના નિયમો અને કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું ઉલ્લંઘન કરીને વાદીઓ સામે દંડ લાદવા માટે મુલાકાતી મંડળ દ્વારા પસાર કરાયેલા આદેશની માન્યતા નક્કી કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું.લોર્ડ ડિપ્લોકે અવલોકન કર્યું હતું કે કાયદેસર

અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતથી અસરગ્રસ્ત પક્ષને પ્રતિકૂળ કાર્યવાહીની કાયદેસરતાને પડકારવાનો અધિકાર આ આધાર પર આપવામાં આવ્યો છે કે સત્તાધિકારીએ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળતા સહિત કાયદા દ્વારા તેને આપવામાં આવેલી સત્તાઓથી આગળ કામ કર્યું હતું.લોર્ડ ડિપ્લોકે વ્યક્તિઓ સાથેના વ્યવહારમાં ન્યાયી રીતે વર્તવાની જાહેર અધિકારીઓની ફરજની દ્રષ્ટિએ કાયદેસરની અપેક્ષાના સિદ્ધાંતનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો.

૨૧. કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતને હોંગકોંગના એટર્ની જનરલ વિરુદ્ધ એનજી યુએન શિઉ, [૧૯૮૩] ૨ ડબલ્યુએલઆર ૭૩૫ માં પ્રિવી કાઉન્સિલના નિર્ણયમાં વધુ પ્રોત્સાહન મળ્યું.તે કિસ્સામાં, એક વરિષ્ઠ ઇમિગ્રેશન અધિકારીએ જાહેરાત કરી હતી કે ચીનમાંથી દરેક ગેરકાયદેસર પ્રવેશ કરનારનો તેમની સામે દેશનિકાલના આદેશો પસાર કરતા પહેલા ઇન્ટરવ્યુ લેવામાં આવશે.પ્રતિવાદી, ચીનથી ગેરકાયદેસર પ્રવેશ કરનાર, તેની અટકાયત કરવામાં આવી હતી અને સુનાવણીની કોઈ તક વિના તેની સામે દૂર કરવાના આદેશો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.તેથી, મુદ્દો એ હતો કે શું પ્રતિવાદીને ઇમિગ્રેશન અધિકારી દ્વારા પરત ફરતા પહેલા સુનાવણીની મંજૂરીની કાયદેસર અપેક્ષા હતી.એવું માનવામાં આવતું હતું કે જાહેર સત્તા તેના ઉપક્રમો દ્વારા બંધાયેલી હોય છે.લોર્ડ ફ્રેઝરે કાયદેસરની અપેક્ષાઓની રૂપરેખા નીચેની શરતોમાં સમજાવી:

"અપેક્ષાઓ જાહેર સત્તામંડળ દ્વારા અથવા તેના વતી કોઈ નિવેદન અથવા વચન પર આધારિત હોઈ શકે છે, જે નિર્ણય લેવાની ફરજ ધરાવે છે, જો સત્તામંડળે તેના અધિકારીઓ દ્વારા એવી રીતે કામ કર્યું હોય કે જે તેને અયોગ્ય અથવા સારા વહીવટ સાથે અસંગત બનાવે.

લોર્ડ ફ્રેઝરના અભિપ્રાય અનુસાર, કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંત માટેનું પ્રાથમિક સમર્થન એ છે કે જાહેર સત્તામંડળે નિષ્પક્ષતા અને સારા વહીવટના હિતમાં તેના વચનનો અમલ કરવો જોઈએ.

૨૨. કાયદેસરની અપેક્ષાના સિદ્ધાંતને લોર્ડ ડિપ્લોકે લોકસ ક્લાસિકસ, કાઉન્સિલ ઓફ સિવિલ સર્વિસ યુનિયન્સ વિ. સિવિલ સર્વિસ મંત્રી [૧૯૮૫] એસી ૩૭૪ માં સામાન્ય કાયદાના ન્યાયશાસ્ત્રમાં સ્ફટિકીકૃત કર્યો હતો.લોર્ડ ડિપ્લોકે એવું માન્યું હતું કે અદાલતો એવી પરિસ્થિતિઓમાં વહીવટી નિર્ણયોની ન્યાયિક સમીક્ષાની સત્તાનો ઉપયોગ કરી શકે છે કે જ્યાં આવા નિર્ણયથી વ્યક્તિ કોઈ લાભ અથવા લાભથી વંચિત રહે છે જેઃ

(i) તેમને ભૂતકાળમાં નિર્ણય લેનાર દ્વારા આનંદ લેવાની મંજૂરી આપવામાં આવી હતી અને જ્યાં સુધી તેમને તેને પાછું ખેંચવા માટેના કેટલાક તર્કસંગત આધારો જણાવવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તેઓ કાયદેસર રીતે ચાલુ રાખવાની

મંજૂરીની અપેક્ષા રાખી શકે છે, જેના પર તેમને ટિપ્પણી કરવાની તક આપવામાં આવી છે; અથવા

((૨) તેમને નિર્ણય લેનાર પાસેથી ખાતરી મળી છે કે લાભ અથવા લાભ પાછો ખેંચવો જોઈએ નહીં તેવી દલીલ કરવા માટે કારણોને આગળ વધારવાની તક આપ્યા વિના લાભ અથવા લાભ પાછો ખેંચવામાં આવશે નહીં.

૨૩. કાયદેસર અપેક્ષાઓનો સિદ્ધાંત વહીવટી ક્રિયાઓમાં પ્રક્રિયાગત નિષ્પક્ષતા અને ઔચિત્યની બાંયધરી આપવા માટે એક સામાન્ય કાયદાના સિદ્ધાંત તરીકે ઉભરી આવ્યો હતો.અદાલતો દ્વારા વ્યક્તિઓ સાથેના વ્યવહારમાં જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા પ્રક્રિયાગત નિષ્પક્ષતાની જરૂર પડે તે માટે કાયદેસર અપેક્ષા વિકસાવવામાં આવી હતી.જાહેર સત્તામંડળના નિર્ણયને પડકારવા માટેના આધાર તરીકે સુનિશ્ચિત લાભ અથવા લાભનો ઇનકાર સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો.

b. ભારતીય કાયદા હેઠળ કાયદેસરની અપેક્ષા રાખવાનો સિદ્ધાંત

૨૪. ૧૯૯૦ના દાયકા સુધીમાં, ભારતીય અદાલતોએ બંધારણની કલમ ૧૪ હેઠળ પ્રક્રિયાગત નિષ્પક્ષતા અને બિન–મનસ્વીતાના સંદર્ભમાં કાયદેસર

અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતનો સમાવેશ કર્યો હતો.ભારતીય ખાદ્ય નિગમ વિરુદ્ધ કામધેનુ પશુ આહાર ઉદ્યોગ (૧૯૯૩) ૧ એસ. સી. સી. ૭૧ કેસમાં, આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે જાહેર સત્તામંડળોની ફરજ છે કે તેઓ જાહેર હિતના હેતુઓ માટે તેમની સત્તાનો ઉપયોગ કરે.આ ફરજ નાગરિકો તરફથી રાજ્ય અને તેના સાધનો સાથેની તેમની ક્રિયાપ્રતિક્રિયાઓમાં ન્યાયી અને બિન–મનસ્વી રીતે વર્તવાની કાયદેસર અપેક્ષા ઉભી કરે છે.આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિની કાયદેસરની અપેક્ષાઓને ધ્યાનમાં લીધા વિના કાર્યકારી સત્તાધિકારી દ્વારા લેવામાં આવેલો નિર્ણય સત્તાનો દુરુપયોગ સમાન હોઈ શકે છે:

"૭.[.....] રાજ્યની કાર્યવાહીમાં બિન–મનસ્વીપણાની આ જરૂરિયાતને સંતોષવા માટે, તેથી, નિર્ણયથી પ્રભાવિત થવાની સંભાવના ધરાવતી વ્યક્તિઓની વાજબી અથવા કાયદેસરની અપેક્ષાઓ પર વિચાર કરવો અને તેને યોગ્ય મહત્વ આપવું જરૂરી છે અથવા અન્યથા સત્તાના ઉપયોગમાં અન્યાયીતા આપેલ કેસમાં નિર્ણયની પ્રામાણિકતાને અસર કરવા ઉપરાંત સત્તાનો દુરુપયોગ અથવા અતિશયતા સમાન હોઈ શકે છે.આ રીતે લેવામાં આવેલા નિર્ણયને મનસ્વીપણાના આધારે પડકારવામાં આવશે.કાયદાનું શાસન સત્તાના ઉપયોગમાં વિવેકબુદ્ધિને સંપૂર્ણપણે દૂર કરતું નથી, કારણ કે તે અવાસ્તવિક છે, પરંતુ ન્યાયિક સમીક્ષા દ્વારા તેની કવાયત પર નિયંત્રણની જોગવાઈ કરે છે.

અદાલતે એવું માન્યું હતું કે દાવેદારની અપેક્ષા કાયદેસર છે કે નહીં તે હકીકતનો પ્રશ્ન છે જેનો નિર્ણય વ્યાપક જાહેર હિત સામે દાવેદારની અપેક્ષાઓનું વજન કર્યા પછી કરવો પડશે.આમ, કાયદેસરની અપેક્ષાઓના દાવાઓ સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, અદાલતે મોટા જાહેર હિત સામે દાવેદારની કાયદેસરની અપેક્ષાને સંતુલિત કરવી જરૂરી છે.

૨૫. ભારત સંઘ વિરુદ્ધ હિન્દુસ્તાન વિકાસ નિગમ, (૧૯૯૩) ૩ એસ. સી. સી. ૪૯૯ માં આ અદાલતે કાયદેસરની અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતની રૂપરેખાઓને નીચેની શરતોમાં સ્પષ્ટ કરી:((i) જાહેર સત્તામંડળના પ્રતિનિધિત્વ અથવા ભૂતકાળના આચરણના આધારે કાયદેસરની અપેક્ષા ઊભી થાય છે; (ii) કાયદાની મંજૂરી અથવા નિયમિત અથવા કુદરતી ક્રમમાં અનુસરવામાં આવતી સ્થાપિત પ્રક્રિયા પર આધારિત હોય તો જ અપેક્ષાઓની કાયદેસરતાનું અનુમાન લગાવી શકાય છે; (iii) કાયદેસરની અપેક્ષા ન્યાયિક સમીક્ષા માટે દાવેદારને સ્થાન પ્રદાન કરે છે; (iv) સિદ્ધાંત મોટે ભાગે નિર્ણય પહેલાં ન્યાયી સુનાવણીના અધિકાર સુધી મર્યાદિત હોય છે અને તાત્કાલિક રાહતનો દાવો કરવા માટે અવકાશ આપતો નથી; (v) જાહેર સત્તામંડળે જાહેર હિતને ઓવરરાઇડ કરીને વ્યક્તિની કાયદેસરની અપેક્ષાના અસ્વીકારને ન્યાયી ઠેરવવો જોઈએ; અને (v) (vi)

નીતિ અથવા જાહેર હિત દ્વારા લેવામાં આવેલા સત્તામંડળના નિર્ણયમાં અદાલતો દખલ કરી શકતી નથી, સિવાય કે આવો નિર્ણય સત્તાનો દુરુપયોગ હોય.

૨૬. હિન્દુસ્તાન ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે મૂળ અધિકારની સુરક્ષા માટે કાયદેસરની અપેક્ષાના સિદ્ધાંતના ઉપયોગ સામે ચેતવણી આપી હતી.તેમ છતાં, અનુગામી નિર્ણયોની શ્રેણીમાં, આ અદાલતે સ્વીકાર્યું કે કાયદેસર અપેક્ષાઓનો સિદ્ધાંત પ્રક્રિયાગત અને મૂળ અધિકારો બંનેનો સ્રોત બની ગયો છે.[એમ. પી. ઓઇલ એક્સટ્રેક્શન વિ. સ્ટેટ ઓફ એમ. પી., (૧૯૯૭) ૭ એસ. સી. સી. ૫૯૨; નેશનલ બિલ્ડિંગ કન્સ્ટ્રક્શન કોર્પોરેશન વિ. એસ. રઘુનાથન (૧૯૯૮) ૭ એસસીસી ૬૬] પંજાબ કોમ્યુનિકેશન લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા (૧૯૯૯) ૪ એસસીસી ૭૨૭ કેસમાં, આ અદાલતે પ્રક્રિયાગત અને મૂળ કાયદેસર અપેક્ષા વચ્ચેની તફાવત નીચેની શરતોમાં સમજાવી હતી–

"તેનો પ્રક્રિયાગત ભાગ એવી રજૂઆત સાથે સંબંધિત છે કે નિર્ણય લેવામાં આવે તે પહેલાં સુનાવણી અથવા અન્ય યોગ્ય પ્રક્રિયા પૂરી પાડવામાં આવશે.સિદ્ધાંતનો મૂળ ભાગ એ છે કે જો એવી રજૂઆત કરવામાં આવે કે મૂળ પ્રકૃતિનો લાભ આપવામાં આવશે અથવા જો વ્યક્તિને પહેલેથી જ લાભ પ્રાપ્ત

થાય છે કે તે ચાલુ રાખવામાં આવશે અને તેમાં નોંધપાત્ર ફેરફાર કરવામાં આવશે નહીં, તો તે લાગુ કરી શકાય છે.

પ્રક્રિયાગત કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંત પર આધારિત દાવો ત્યારે ઊભો થાય છે જ્યાં દાવેદાર જાહેર સત્તામંડળ પાસેથી નિર્ણય લેતા પહેલા ચોક્કસ પ્રક્રિયાને અનુસરવાની અપેક્ષા રાખે છે.આ મૂળ કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતથી વિરોધાભાસી છે જ્યાં દાવેદાર જાહેર સત્તામંડળના હાલના વચન અથવા પ્રથાના આધારે મૂળ લાભની અપેક્ષા રાખે છે.મૂળ કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતને હવે સામાન્ય કાયદો તેમજ ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્ર બંનેના અભિન્ન ભાગ તરીકે સ્વીકારવામાં આવ્યો છે.

સી. નોંધપાત્ર કાયદેસર અપેક્ષા

૨૭. આર. વિ. નોર્થ એન્ડ ઈસ્ટ ડેવોન હેલ્થ ઓથોરિટી, ભૂતપૂર્વ પક્ષ કફલાન [૨૦૦૧] ક્યૂ. બી. ૨૧૨ માં, અપીલ અદાલતે એ નક્કી કરવા માટે સત્તાના દુરૂપયોગની કસોટી નક્કી કરી હતી કે જાહેર સત્તાધિકારી પ્રથમ દૃષ્ટિએ કાયદેસરની અપેક્ષાથી પીછેહઠ કરી શકે છે કે કેમ.એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા નોંધપાત્ર કાયદેસર અપેક્ષાઓની હતાશા અન્યાયી હશે અને સત્તાનો દુરુપયોગ સમાન હશે.મહત્ત્વની વાત એ છે કે સત્તાનો દુરુપયોગ

એ અદાલતો માટે વહીવટી કાર્યવાહીની ન્યાયિક સમીક્ષાનો ઉપયોગ કરવાનો આધાર છે.

૨૮. નાદરાજા વિરુદ્ધ ગૃહ વિભાગના રાજ્ય સચિવ, [૨૦૦૫] ઈ. ડબલ્યુ. સી. એ. સિવિલ ૧૩૬૩ માં અપીલ અદાલતે સારા વહીવટના સિદ્ધાંતોને આધારે મૂળ કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતમાં અન્ય એક પાસું ઉમેર્યું હતું.મહત્ત્વની વાત એ છે કે, અદાલતે ઓળખી કાઢ્યું હતું કે સુસંગતતા અને પ્રામાણિકતા એ સારા વહીવટના સિદ્ધાંતો છે.લોઝ એલ. જે. એ કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતને આધિન સિદ્ધાંતોને નીચેની શરતોમાં સમજાવ્યા હતાઃ

"૬૮.સિદ્ધાંત માટેની શોધ ચોક્કસપણે તે વિષય સાથે શરૂ થાય છે જે કાયદેસર અપેક્ષા કેસો દ્વારા વર્તમાન છે.તે આ રીતે વ્યક્ત કરી શકાય છે.જ્યાં કોઈ જાહેર સત્તામંડળે વચન આપ્યું હોય અથવા કોઈ પ્રથા અપનાવી હોય જે તે આપેલ ક્ષેત્રમાં કેવી રીતે કાર્ય કરવાની દરખાસ્ત કરે છે તેનું પ્રતિનિધિત્વ કરે છે, જ્યાં સુધી આવું ન કરવા માટે યોગ્ય કારણ ન હોય ત્યાં સુધી કાયદાને વચન અથવા પ્રથાને માન આપવાની જરૂર પડશે.આ દરખાસ્ત પાછળનો સિદ્ધાંત શું છે?તે શોધવાનું દૂર નથી.તે નિષ્પક્ષતામાં આધારિત હોવાનું કહેવાય છે, અને સામાન્ય શબ્દોમાં તે છે તેમાં કોઈ શંકા નથી.હું તેને વધુ વ્યાપક રીતે સારા વહીવટની

જરૂરિયાત તરીકે વ્યક્ત કરવાનું પસંદ કરીશ, જેના દ્વારા જાહેર સંસ્થાઓએ જનતા સાથે સીધો અને સતત વ્યવહાર કરવો જોઈએ.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

વધુમાં, લોઝ એલજેએ એવું માન્યું હતું કે જાહેર સત્તા તેના વચન અથવા ભાવિ આચરણથી પીછેહઠ કરી શકે છે જો તેનો નિર્ણયઃ((i) કાનૂની ફરજનું પાલન કરે છે; અથવા (ii) જાહેર હિતમાં જાહેર સંસ્થા દ્વારા અનુસરવામાં આવતા કાયદેસરના હેતુને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રમાણસર પ્રતિસાદ છે.

૨૯. કફલાન (સુપ્રા) માં અપીલ અદાલતના નિર્ણયથી સામાન્ય કાયદામાં કાયદેસરની અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતની રચનામાં ધીમે ધીમે પરિવર્તન આવ્યું.શ્મિટ (સુપ્રા) અને કાઉન્સિલ ઓફ સિવિલ સર્વિસ યુનિયન્સ (સુપ્રા) માં, જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા નિર્ણય લેવામાં નિષ્પક્ષતાના આધારે સિદ્ધાંતની અરજીને ન્યાયી ઠેરવવામાં આવી હતી.જો કે, સિદ્ધાંતના વધુ સૂક્ષ્મ પાસા તરફ ધીમે ધીમે પરિવર્તન ત્યારે શરૂ થયું જ્યારે અંગ્રેજી અદાલતોએ સારા વહીવટની જરૂરિયાત તરીકે જાહેર અધિકારીઓને તેમના વચનો અથવા પ્રથાઓનું સન્માન કરવાની જરૂર પડી.સારા વહીવટની લાક્ષણિકતા જાહેર સત્તાવાળાઓ વતી સતત, નિયમિત અને સીધા વર્તન દ્વારા દર્શાવવામાં આવી હતી.વધુમાં, સત્તાના દુરુપયોગ તરીકે નિર્ણય લેવામાં અન્યાયનો ખ્યાલ કોર્ટ દ્વારા કફલાન (સુપ્રા)

માં નિશ્ચિતપણે સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો હતો. આમ, સારા વહીવટની જરૂરિયાત અને સત્તાનો દુરુપયોગ અટકાવવો એ જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા વહીવટી કાર્યવાહીનો આધાર બની ગયો[આર. વિ. શિક્ષણ અને રોજગાર વિભાગ, [૨૦૦૦] ૧ ડબલ્યુએલઆર ૧૧૧૫]

૩૦. સામાન્ય કાયદામાં ઉપરોક્ત વિકાસની અસર ભારતીય કાયદા પર પણ પડી હતી.રામ પ્રવેશ સિંહ વિરુદ્ધ બિહાર રાજ્ય, (૨૦૦૬) ૮ એસ. સી. સી. ૩૮૧ માં આ અદાલતે કાયદેસરની અપેક્ષાના ખ્યાલને ચોક્કસ લાભ, રાહત અથવા ઉપાયની વાજબી, તાર્કિક અને માન્ય અપેક્ષા તરીકે સમજાવ્યો હતોઃ

> "૧૫.કાયદેસર અપેક્ષા શું છે?દેખીતી રીતે, તે કાનૂની અધિકાર નથી.તે લાભ, રાહત અથવા ઉપાયની અપેક્ષા છે, જે સામાન્ય રીતે વચન અથવા સ્થાપિત પ્રથામાંથી વહે છે."સ્થાપિત પ્રથા" શબ્દ નિર્ણય લેનાર સત્તામંડળની નિયમિત, સુસંગત, અનુમાનિત અને ચોક્કસ વર્તણૂક, પ્રક્રિયા અથવા પ્રવૃત્તિનો ઉલ્લેખ કરે છે.અપેક્ષા કાયદેસર હોવી જોઈએ, એટલે કે વાજબી, તાર્કિક અને માન્ય હોવી જોઈએ.કોઈપણ અપેક્ષા જે છૂટાછવાયા અથવા આકસ્મિક અથવા અવ્યવસ્થિત કૃત્યો પર આધારિત હોય અથવા જે ગેરવાજબી, અતાર્કિક અથવા અમાન્ય હોય તે કાયદેસર અપેક્ષા ન હોઈ શકે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

રામ પ્રવેશ સિંહ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે નોંધ્યું હતું કે કાયદેસરની અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતની અસરકારકતા નબળી છે કારણ કે દાવેદાર માત્ર નીચેની બે રાહત માટે હકદાર છેઃ((i) અપેક્ષા નકારવામાં આવે તે પહેલાં કારણ દર્શાવવાની તક; અને (ii) અસ્વીકારના કારણ વિશે સમજૂતી.અદાલતે વધુમાં સ્પષ્ટતા કરી હતી કે કાયદેસરની અપેક્ષા પર આધારિત દાવાને જાહેર હિત, નીતિમાં ફેરફાર, દાવેદારનું વર્તન અથવા જાહેર સત્તા દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ અન્ય કોઈપણ માન્ય અથવા પ્રામાણિક કારણ જેવા પરિબળો પર નકારવામાં આવી શકે છે.

૩૧. કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંત સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, અન્ય એક મહત્વપૂર્ણ પાસું કે જેની સાથે અદાલતોએ ઝઝૂમી રહેવું પડ્યું છે તે અપેક્ષાઓની "કાયદેસરતા" નક્કી કરવાનું છે.અદાલત અપેક્ષાઓની કાયદેસરતાનું અનુમાન ત્યારે જ કરી શકે છે જ્યારે તે કાયદાની મંજૂરી પર આધારિત હોય.[બન્નારી અમ્માન સુગર લિમિટેડ વિરુદ્ધ સીટીઓ, (૨૦૦૫) ૧ એસસીસી ૬૨૫].સચિવ, કર્ણાટક રાજ્ય વિરુદ્ધ ઉમાદેવી, (૨૦૦૬) ૪ એસ. સી. સી. ૧ માં આ અદાલતની બંધારણીય ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે કરારબદ્ધ અથવા કામચલાઉ કર્મચારી સેવામાં નિયમિત થવાની કાયદેસરની અપેક્ષા રાખી શકતો

નથી કારણ કે આવી નિમણૂકો અમુક પરિસ્થિતિઓમાં જાહેર સેવા આયોગ સાથે પરામર્શ સહિત પસંદગી માટે યોગ્ય પ્રક્રિયાઓનું પાલન કર્યા પછી જ કરી શકાય છે.અપેક્ષાઓની કાયદેસરતા એ હકીકતનો પ્રશ્ન છે અને મોટા જાહેર હિત સામે દાવેદારની અપેક્ષાઓનું વજન કર્યા પછી નક્કી કરવું પડશે.

૩૨. આ અદાલતે સતત એવું માન્યું છે કે કાયદેસરની અપેક્ષા હંમેશા વ્યાપક જાહેર હિતમાં હોવી જોઈએ.સેઠી ઓટો સર્વિસ સ્ટેશન વિરુદ્ધ ડી. ડી. એ., (૨૦૦૯) ૧ એસ. સી. સી. ૧૮૦ માં આ અદાલતે સ્પષ્ટતા કરી હતી કે જ્યાં જાહેર સત્તામંડળનો નિર્ણય જાહેર નીતિ પર આધારિત હોય અથવા જાહેર હિતમાં હોય ત્યાં કાયદેસરની અપેક્ષા લાગુ થશે નહીં, સિવાય કે કાર્યવાહી સત્તાના દુરુપયોગ સમાન હોય.વહીવટી વિવેકબુદ્ધિની માન્ય કવાયતને રોકવા માટે કાયદેસરની અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી.[મોનેટ ઇસ્પાત એન્ડ એનર્જી લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા, (૨૦૧૨) ૧૧ SCC ૧] પી. સુશીલા વિ. યુનિવર્સિટી ગ્રાન્ટ્સ કમિશન (૨૦૧૫) ૮ SCC ૧૨૯ માં, દાવેદારોએ યુજીસીના નિયમોને પડકાર્યા હતા જેના દ્વારા લેક્ચરર અથવા આસિસ્ટન્ટ પ્રોફેસરની પોસ્ટ પર નિમણૂક મેળવવા માંગતા ઉમેદવારો માટે નેટ પરીક્ષામાં લાયક ઠરવું ફરજિયાત બનાવ્યું હતું.અદાલતે એવું માન્યું હતું કે દાવેદારોની કાયદેસર અપેક્ષા વ્યાપક જાહેર હિતને અનુરૂપ હોવી જોઈએ–યુ. જી.

સી. દ્વારા સંચાલિત શૈક્ષણિક સંસ્થાઓમાં ભણાવવા માટે ઉચ્ચ લાયકાત ધરાવતા સહાયક પ્રોફેસરો અને વ્યાખ્યાનો હોવા જોઈએ.

૩૩. કેરળ સ્ટેટ બેવરેજિસ (એમ એન્ડ એમ) કોર્પોરેશન લિમિટેડ વિ.પી. પી. સુરેશ (૨૦૧૯) ૯ એસ. સી. સી. ૭૧૦, રાજ્ય સરકારે અરાક પર પ્રતિબંધ મૂકવાનો નિર્ણય લીધો, જેના પરિણામે હજારો અરાક કામદારોએ તેમની આજીવિકા ગુમાવી.૨૦૦૨માં સરકારે અરજદાર નિગમમાં દૈનિક વેતન કામદારોના પદ માટે તમામ ખાલી જગ્યાઓમાંથી ૨૫ ટકા જગ્યાઓ એરક કામદારો માટે અનામત રાખવાનો આદેશ જારી કર્યો હતો, જેમણે એરક પ્રતિબંધને કારણે આજીવિકા ગુમાવી હતી.વર્ષ ૨૦૦૪માં સરકારે માપદંડમાં ફેરફાર કરીને એવી જોગવાઈ કરી હતી કે અનામત નીતિ માત્ર અરક કામદારોના આશ્રિત પુત્રો માટે જ નક્કી કરવામાં આવશે.રાજ્ય સરકારે આ અદાલત સમક્ષ રજૂઆત કરી હતી કે એરેક કામદારોને રોજગારી પૂરી પાડવી વ્યવહારીક રીતે મુશ્કેલ છે.કોર્ટે સ્વીકાર્યું કે કામદારોને દૈનિક વેતન કામદારો તરીકે નિમણૂક માટે વિચારણા કરવાની કાયદેસર અપેક્ષા હતી.જો કે, તેણે રાજ્ય સરકાર દ્વારા એર્રેક કામદારોને આપેલા વચનથી પીછેહઠ કરવા માટે ટાંકવામાં આવેલા જાહેર હિતને વિશ્વાસ આપ્યો હતો.જાહેર હિત સામે કામદારોની અપેક્ષાઓનું વજન કર્યા પછી, આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો કે કામદારોની અપેક્ષાઓ કાયદેસર નથી.

૩૪. ઝારખંડ રાજ્ય વિરુદ્ધ બ્રહ્મપુત્રા મેટાલિક્સ ૨૦૨૦ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન એસ. સી. ૯૬૮ કેસમાં, આ અદાલત સમક્ષ મુદ્દો એ હતો કે શું પ્રતિવાદી ઉત્પાદન શરૂ થયાના પાંચ વર્ષના સમયગાળા માટે ઔદ્યોગિક નીતિ, ૨૦૧૨ હેઠળ વીજળી ડ્યુટી પર છૂટ અથવા કપાતનો દાવો કરવા માટે હકદાર છે કે કેમ.જોકે આ નીતિની જાહેરાત ૨૦૧૨માં કરવામાં આવી હતી, પરંતુ ૨૦૧૫માં સંભવિત અસર સાથે મુક્તિ જાહેર કરવામાં આવી હતી.રાજ્ય સરકારે પ્રતિવાદીની કાયદેસરની અપેક્ષાઓને નિરાશ કરી છે કે કેમ તે મુદ્દા સાથે વ્યવહાર કરતી વખતે, અમારામાંથી એક (ડી. વાય. ચંદ્રચુડ, જે.) એ અવલોકન કર્યું હતું કે જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા કરવામાં આવેલી રજૂઆતો રાજ્યના નાગરિકો દ્વારા રજૂ કરાયેલા વિશ્વાસને કારણે પ્રમાણિક ધોરણોને અનુસરવી જોઈએઃ

"૪૧.[.....] જાહેર સત્તામંડળો દ્વારા પ્રતિનિધિત્વને પ્રમાણિક ધોરણો સાથે જાળવવાની જરૂર છે, કારણ કે નાગરિકો રાજ્યમાં તેમના વિશ્વાસના આધારે તેમનું જીવન જીવવાનું ચાલુ રાખે છે.વ્યાપારી વિશ્વમાં પણ, વ્યવસાયની બાબતોનું આયોજન કરવા માટે નિશ્ચિતતા અને સુસંગતતા આવશ્યક છે.જ્યારે જાહેર સત્તાવાળાઓ આ નિષ્ફળતા માટે નાગરિકોને પર્યાપ્ત કારણ આપ્યા વિના તેમની રજૂઆતોનું પાલન કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે, ત્યારે તે રાજ્યના નાગરિકો દ્વારા રજૂ કરાયેલા વિશ્વાસનું ઉલ્લંઘન કરે છે. રોકાણ અને વેપાર માટે વ્યાપાર–

મૈત્રીપૂર્ણ વાતાવરણની રચના એ આત્મવિશ્વાસ પર આધાર રાખે છે જે સરકાર દ્વારા પેદા થતી અપેક્ષાઓ પૂરી કરવા માટે દોહરાવી શકાય છે.

૩૫. બ્રહ્મપુત્ર મેટાલિક્સ (ઉપરોક્ત) માં, આ અદાલતે ચુકાદો આપ્યો હતો કે રાજ્ય સરકારે તેની ઔદ્યોગિક નીતિ, ૨૦૧૨ હેઠળ દાવેદારોને વીજળી ડ્યુટીની ચુકવણીમાંથી મુક્તિ આપવા માટે ગંભીર રજૂઆત કરી હતી.જો કે, સરકાર ૨૦૧૫માં ત્રણ વર્ષના વિલંબ પછી મુક્તિ નોટિસ જારી કરવા માટે કોઈ વાજબીપણું આપવામાં નિષ્ફળ રહી હતી.આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે રાજ્ય તેની જાહેર ફરજો બજાવતી વખતે ન્યાયી અને પારદર્શક રીતે કાર્ય કરવા માટે બંધાયેલ છે, અને ખાનગી નાગરિકો અને ખાનગી વ્યવસાયના હકનો કોઈ પણ અભાવ જાહેર હિતમાં આધારિત જરૂરિયાતના પ્રમાણમાં હોવો જોઈએ:

"૫૩.[.....] રાજ્યએ સંસ્થાનવાદી ધારણાને છોડી દેવી જોઈએ કે તે તેની પોતાની સ્વતંત્ર ઇચ્છાના સાર્વભૌમ દાતા છે.તેની નીતિઓ કાયદેસરની અપેક્ષાઓને જન્મ આપે છે કે રાજ્ય જાહેર ક્ષેત્રમાં જે રજૂ કરે છે તે મુજબ કાર્ય કરશે.તેની તમામ ક્રિયાઓમાં, રાજ્ય નિષ્પક્ષ રીતે, પારદર્શક રીતે કાર્ય કરવા માટે બંધાયેલ છે.આ મનસ્વી રાજ્ય કાર્યવાહી સામે બાંયધરીની પ્રાથમિક જરૂરિયાત છે જે બંધારણની કલમ ૧૪ અપનાવે છે.ખાનગી નાગરિકો અને

ખાનગી વ્યવસાયના હકથી વંચિત રહેવું એ જાહેર હિતમાં આધારિત જરૂરિયાતના પ્રમાણમાં હોવું જોઈએ.

૩૬. કાયદેસર અપેક્ષા રાખવાનો સિદ્ધાંત જાહેર સત્તામંડળોની નીતિ નક્કી કરવાની અથવા તેને પાછી ખેંચવાની સત્તામાં અવરોધ અથવા અવરોધ ઊભો કરતું નથી.જાહેર સત્તામંડળ પાસે તેની કાર્યકારી સત્તામાં ઉપલબ્ધ પસંદગીઓની સંપૂર્ણ શ્રેણીનો ઉપયોગ કરવાની વિવેકબુદ્ધિ છે.જાહેર સત્તામંડળે કોઈ ચોક્કસ નીતિગત નિર્ણય પર પહોંચતા પહેલા ઘણીવાર વિવિધ પરિબળો, ચિંતાઓ અને હિતોને ધ્યાનમાં લેવા પડે છે.અદાલતો સામાન્ય રીતે જાહેર સત્તામંડળના પ્રામાણિક નિર્ણયમાં દખલ કરવામાં સાવધ રહે છે, જે કાયદેસરની અપેક્ષાઓને નકારી કાઢે છે, અને જો આવો નિર્ણય વ્યાપક જાહેર હિતમાં લેવામાં આવ્યો હોય. આમ, જાહેર હિત કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતના અમલીકરણ પર મર્યાદા તરીકે કામ કરે છે.અદાલતોએ નક્કી કરવું પડશે કે શું જાહેર હિત અનિવાર્ય છે અને દાવેદારની કાયદેસર અપેક્ષાઓ કરતાં વધારે છે કે નહીં.સંતુલનની કવાયત કરતી વખતે, અદાલતોએ ઘણીવાર કાયદેસરની અપેક્ષાઓના દાવાને દૂર કરવા માટે જરૂરી બોજ અને પુરાવાના ધોરણના મુદ્દાઓ સાથે સંઘર્ષ કરવો પડે છે.

૩૭. પેપોનેટ વિ. એટર્ની જનરલ ઓફ ત્રિનિદાદ એન્ડ ટોબેગો, [૨૦૧૨] ૧ એસી ૧ માં પ્રિવી કાઉન્સિલે એવું માન્યું હતું કે દાવેદારને માત્ર તેમની અપેક્ષાઓની કાયદેસરતા સાબિત કરવી પડશે.આ સંબંધમાં, દાવેદારએ સ્થાપિત કરવું જોઈએ કે અપેક્ષા વર્તમાન વચન અથવા પ્રથા પર આધારિત છે.એકવાર દાવેદાર તેમની કાયદેસરની અપેક્ષા સ્થાપિત કરી લે તે પછી, કોઈપણ ઓવરરાઈડિંગ જાહેર હિતને ઓળખીને અપેક્ષાઓની હતાશાને ન્યાયી ઠેરવવાની જવાબદારી સત્તા પર સ્થાનાંતરિત થાય છે.આ અદાલત કાયદેસર અપેક્ષાઓના કેસોમાં સમાન બોજની જરૂરિયાતો લાગુ કરી રહી છે.[યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વિ. હિન્દુસ્તાન ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન, (૧૯૯૩) ૩ એસસીસી ૪૯૯; ઝારખંડ રાજ્ય વિ. બ્રહ્મપુત્રા મેટાલિક્સ, ૨૦૨૦ એસસીસી ઓનલાઇન એસસી ૯૬૮; બિહાર રાજ્ય વિ. શ્યામા નંદન મિશ્રા, ૨૦૨૨ એસસીસી ઓનલાઇન એસસી ૫૫૪]

૩૮. કાર્યવાહીમાં નિષ્પક્ષતાના સિદ્ધાંત માટે જરૂરી છે કે જાહેર સત્તાવાળાઓને તેમની રજૂઆત માટે જવાબદાર ઠેરવવામાં આવે, કારણ કે નાગરિકોના જીવન પર રાજ્યની ઊંડી અસર પડે છે.સારા વહીવટ માટે જાહેર સત્તામંડળોએ પૂર્વનિર્ધારિત રીતે કાર્ય કરવું અને કરવામાં આવેલા વચનો અથવા સ્થાપિત પ્રથાઓનું સન્માન કરવું જરૂરી છે, સિવાય કે આવું ન કરવા માટે કોઈ સારું કારણ હોય.નાદરાજાહ (સુપ્રા) માં, લોઝ એલજેએ એવું માન્યું હતું કે જાહેર

સત્તામંડળે નિરપેક્ષપણે વાજબી ઠેરવવું જોઈએ કે કાયદેસરની અપેક્ષા નકારવામાં જાહેર હિત ઓવરરાઈડિંગ છે.અમારો અભિપ્રાય છે કે કાયદેસર અપેક્ષાઓના દાવાને નિષ્ફળ બનાવવા માટે જાહેર સત્તામંડળે અદાલત સમક્ષ સંબંધિત સામગ્રી મૂકીને નિરપેક્ષપણે દર્શાવવું જોઈએ કે તેનો નિર્ણય જાહેર હિતમાં હતો.આ ધોરણ સારા વહીવટના સિદ્ધાંતો સાથે સુસંગત છે, જેમાં જાહેર સત્તાના દુરૂપયોગને રોકવા અને નાગરિકોને નિષ્પક્ષતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે રાજ્યના પગલાંને પ્રમાણિક ધોરણો સાથે રાખવા જરૂરી છે.

ડી. બિન–મનસ્વીપણાના પાસાઓ તરીકે સુસંગતતા અને આગાહી

૩૯. કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતને લગતા ન્યાયશાસ્ત્રમાં અન્ય એક નોંધપાત્ર વિકાસ એ છે કે બિન–મનસ્વીતાના પાસા તરીકે નિર્ણય લેવામાં આગાહી અને સુસંગતતા પર ભાર મૂકવામાં આવે છે.રામ પ્રવેશ સિંહ (ઉપરોક્ત) માં એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે કાયદેસર અપેક્ષાઓનો સિદ્ધાંત નિયમિત, સુસંગત, અનુમાનિત અને ચોક્કસ વર્તનને લાગુ પડે છે.તેવી જ રીતે, નોઇડા એન્ટ્રપ્રિન્યર્સ એસોસિએશન વિ. નોઇડા, (૨૦૧૧) ૬ એસસીસી ૫૦૮ માં આ અદાલતે અવલોકન કર્યું હતું કે સિદ્ધાંત અથવા નિયમમાં કોઈ આધાર વિના વહીવટી નિર્ણય અણધારી છે.એવું માનવામાં આવ્યું હતું કે આવી નિર્ણય લેવાની

પ્રક્રિયા કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતની વિરુદ્ધ છે અને કાયદાના શાસનની વિરુદ્ધ છે.

૪૦. બિહાર રાજ્ય વિરુદ્ધ શ્યામા નંદન મિશ્રા ૨૦૨૨ એસસીસી ઓનલાઇન એસસી ૫૫૪ માં તાજેતરના નિર્ણયમાં, આ અદાલતને રાષ્ટ્રીયકૃત શાળાઓના માધ્યમિક શાળાના શિક્ષકોની સમકક્ષ વ્યાખ્યાનો સાથે વ્યવહાર કરવાના રાજ્ય સરકારના નિર્ણયની માન્યતા નક્કી કરવા માટે કહેવામાં આવ્યું હતું.આ અદાલતની બે ન્યાયાધીશોની ખંડપીઠે ચુકાદો આપ્યો હતો કે રાજ્ય સરકારનો નિર્ણય બિહાર બિન–સરકારી માધ્યમિક શાળાઓ (નિયંત્રણ અને વ્યવસ્થાપનનો કબજો) અધિનિયમ, ૧૯૮૧ના અધિકારક્ષેત્રની બહાર છે.વધુમાં, અદાલતે મૂળ કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંત પર સરકારના નિર્ણયની માન્યતાની ચકાસણી કરી હતી.કોર્ટે એવું માન્યું હતું કે સરકારના નિર્ણયને કારણે વ્યાખ્યાનોની નોંધપાત્ર કાયદેસર અપેક્ષાઓને નકારી કાઢવામાં આવી હતી કારણ કે:(i) સરકારે રાષ્ટ્રીયકૃત શાળાઓના શિક્ષકો સાથે કૃત્રિમ રીતે વ્યાખ્યાનોને જૂથબદ્ધ કરીને આંતર–વરિષ્ઠતાના આધારે વિભાગમાં બઢતી મેળવવા અને ઉચ્ચ હોદ્દાઓ પ્રાપ્ત કરવા માટે વ્યાખ્યાનોની અપેક્ષાઓને નકારી કાઢી હતી; અને (ii) સરકારનો નિર્ણય અગાઉના પ્રતિનિધિત્વની વિરુદ્ધ હતો, તેમાં કોઈ આકર્ષક જાહેર હિતનો અભાવ હતો, અને તેથી તે અન્યાયી હતો અને સત્તાનો દુરુપયોગ સમાન હતો.

૪૧. શ્યામા નંદન મિશ્રા (ઉપરોક્ત) માં, કોર્ટે એ બાબત પર પણ પ્રકાશ પાડ્યો હતો કે નિયમિતતા, આગાહી, નિશ્ચિતતા અને નિષ્પક્ષતા એ શાસનના મહત્વપૂર્ણ પાસાં છેઃ

"૩૬.ઉપરથી સંકેત લેતા, જ્યાં મૂળ કાયદેસર અપેક્ષા સત્તાની સત્તાની બહાર નથી અને અદાલત તેનું રક્ષણ કરવાની સ્થિતિમાં છે, ત્યાં રાજ્યને માર્ગ બદલવાની અને પ્રતિવાદીઓની કાયદેસર અપેક્ષા પર વિશ્વાસ કરવાની મંજૂરી આપી શકાતી નથી.જેમ કે સર્વવિદિત છે, નિયમિતતા, પૂર્વાનુમેયતા, નિશ્ચિતતા અને નિષ્પક્ષતા એ સરકારની કાર્યવાહી માટે જરૂરી સહવર્તી છે અને અમારા મતે બિહાર સરકાર વિવાદિત નિર્ણય દ્વારા તેમની પ્રતિબદ્ધતાને જાળવી રાખવામાં નિષ્ફળ રહી છે, જે અમને લાગે છે કે હાઈકોર્ટ દ્વારા યોગ્ય રીતે અટકાવવામાં આવી હતી.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૪૨. કાયદાના શાસનમાં મૂળ ધરાવતી બંધારણીય વ્યવસ્થામાં, જાહેર સત્તામંડળો પાસે ઉપલબ્ધ વિવેકબુદ્ધિ સ્પષ્ટ રીતે નિર્ધારિત મર્યાદામાં મર્યાદિત હોય છે.કાયદાના શાસનની વિભાવનાને આધાર આપતો પ્રાથમિક સિદ્ધાંત નિર્ણય લેવામાં સુસંગતતા અને આગાહી છે.સિદ્ધાંત અથવા નિયમમાં કોઈ પણ આધાર વિના લેવામાં આવેલો જાહેર સત્તામંડળનો નિર્ણય અણધારી છે અને

તેથી, કાયદાના શાસન માટે મનસ્વી અને વિરોધાભાસી છે.[એસ. જી. જયસિંઘાની વિરુદ્ધ ભારત સંઘ, ૧૯૬૭ એસ. સી. સી. ઓનલાઇન એસ. સી. ૬] કાયદાનું શાસન જાહેર સત્તામંડળો પાસેથી નાગરિકોની અપેક્ષાઓને સ્થિર કરીને નિષ્પક્ષતાને પ્રોત્સાહન આપે છે.સેબીના સુનીલ કૃષ્ણ ખેતાન વિરુદ્ધ (૨૦૨૩) ૨ એસ. સી. સી. ૬૪૩ કેસમાં આ અદાલતના તાજેતરના નિર્ણયમાં પણ આ બાબત ધ્યાનમાં લેવામાં આવી હતી, જેમાં એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું હતું કે નિયમિતતા અને આગાહી એ સારા નિયમન અને શાસનની ઓળખ છે.[(૨૦૨૩) ૨ એસ. સી. સી. ૬૪૩] આ અદાલતે એવું માન્યું હતું કે નિશ્ચિતતા અને સુસંગતતા એ ક્રિયામાં નિષ્પક્ષતા અને બિન-મનસ્વીપણાના મહત્વપૂર્ણ પાસાં છેઃ

"૫૯.[.....] કોઈપણ સારી નિયમનકારી પ્રણાલીએ નિશ્ચિતતા અને સુસંગતતાના સિદ્ધાંતને પ્રોત્સાહન આપવું અને તેનું પાલન કરવું જોઈએ, જે વ્યક્તિને તેની રોજિંદી બાબતોનો ભાગ બનતા વ્યવહારોના પરિણામની ખાતરી આપે છે.[.....] આનો અર્થ એ નથી કે નિયમનકાર/સત્તાવાળાઓ ભૂતકાળની પ્રથાથી વિચલિત ન થઈ શકે, જો કે આવા કોઈપણ વિચલન અથવા ફેરફાર વધુ જાહેર હિત અથવા નુકસાન પર આધારિત હોવા જોઈએ.આ ભારતના બંધારણની કલમ ૧૪નો આદેશ છે, જેમાં રાજ્ય દ્વારા કાર્યવાહીમાં નિષ્પક્ષતા અને સાર અને સારમાં બિન-મનસ્વીપણાની જરૂર છે.તેથી, અસંગતતાના પ્રશ્નની તપાસ કરવા

માટે, વિશ્લેષણ એ પરિવર્તનની જરૂરિયાત અને કાર્યાત્મક મૂલ્યની ખાતરી કરવા માટે છે, કારણ કે સુસંગતતા એ કાર્યકારી અસરકારકતાની બાબત છે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૪૩. કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતને લાગુ કરવા માટેનો અંતર્ગત આધાર વિસ્તૃત થયો છે અને સારા વહીવટના સિદ્ધાંતોનો સમાવેશ કરવા માટે વિકસિત થયો છે.નાગરિકોને રાજ્યમાં વિશ્વાસ હોવાથી, રાજ્યની ક્રિયાઓ અને નીતિઓ કાયદેસરની અપેક્ષાઓને જન્મ આપે છે કે રાજ્ય સુસંગત, પારદર્શક અને અનુમાનિત રીતે કામ કરીને તેની ખાતરી અથવા ભૂતકાળની પ્રથાનું પાલન કરશે.સારા વહીવટના સિદ્ધાંતો માટે જરૂરી છે કે જાહેર સત્તામંડળના નિર્ણયોએ સુસંગતતા, પારદર્શિતા અને આગાહીની કસોટીનો સામનો કરવો જ જોઇએ જેથી તેમને મનસ્વી તરીકે ગણવામાં ન આવે અને તેથી કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન થાય.

૪૪. ઉપરોક્ત ચર્ચા પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે વાસ્તવિક કાયદેસર અપેક્ષાઓનો સિદ્ધાંત ભારતીય વહીવટી કાયદામાં સ્થાપિત છે, જે આપેલ વાસ્તવિક પરિસ્થિતિઓમાં તેની લાગુ પડવાની મર્યાદાઓને આધિન છે.ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્રનો વિકાસ સામાન્ય કાયદાના વિકાસને અનુરૂપ છે.વાસ્તવિક કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતને વ્યક્તિઓ દ્વારા જાહેર સત્તામંડળના હાલના વચન અથવા પ્રથાના આધારે મૂળ લાભો અથવા હકનો

દાવો કરવા માટે સફળતાપૂર્વક લાગુ કરી શકાય છે.જો કે, એ સ્પષ્ટ કરવું મહત્વપૂર્ણ છે કે કાયદેસર અપેક્ષાઓનો સિદ્ધાંત જાહેર સત્તાવાળાઓ દ્વારા લેવામાં આવેલા નિર્ણયોની ન્યાયિક સમીક્ષા માટે સ્વતંત્ર આધાર તરીકે કામ કરી શકતો નથી.કાયદેસર અપેક્ષા એ કાનૂની અધિકાર નથી તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને આવી મર્યાદાને હવે ભારતીય ન્યાયશાસ્ત્રમાં સારી રીતે માન્યતા આપવામાં આવી છે.[યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વિ. હિન્દુસ્તાન ડેવલપમેન્ટ કોર્પોરેશન, (૧૯૯૩) ૩ એસસીસી ૪૯૯; બન્નારી અમ્માન સુગર લિમિટેડ વિ. સીટીઓ, (૨૦૦૫) ૧ એસસીસી ૬૨૫; મોનેટ ઈસ્પાત એન્ડ એનર્જી લિમિટેડ વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા, (૨૦૧૨) ૧૧ એસસીસી ૧; યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા વિ. લેફ્ટનન્ટ કર્નલ પી. કે. ચૌધરી (૨૦૧૬) ૪ એસ. સી. સી. ૨૩૬; ઝારખંડ રાજ્ય વિ. બ્રહ્મપુત્રા મેટાલિક્સ, ૨૦૨૦ એસ. સી. સી. ઓનલાઈન એસ. સી. ૯૬૮] તે માત્ર હાલના વચન અથવા પ્રથાના આધારે લાભ અથવા રાહત મેળવવાની અપેક્ષા છે.જાહેર સત્તાધિકારી દ્વારા કાયદેસરની અપેક્ષાઓને નકારી કાઢવાના નિર્ણયને મનસ્વી, અન્યાયી અથવા સત્તાનો દુરુપયોગ કહી શકાય તેમ હોવા છતાં, નિર્ણયની માન્યતા પર માત્ર કલમ ૧૪ હેઠળ સમાનતા અને બિન–મનસ્વીતાના સ્થાપિત સિદ્ધાંતો પર જ સવાલ ઉઠાવી શકાય છે.ટૂંકમાં, જે વ્યક્તિ કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતના આધારે લાભ અથવા હકનો દાવો કરે છે તેણે સ્થાપિત કરવું પડશેઃ((i) અપેક્ષાઓની કાયદેસરતા; અને (ii) કાયદેસર અપેક્ષાઓનો ઈનકાર કલમ ૧૪ના ઉલ્લંઘન તરફ દોરી ગયો.

D. કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતનો ઉપયોગ

૪૫. વર્તમાન કિસ્સામાં ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતોને લાગુ કરવા માટે, અમે નીચેના પ્રશ્નો ઘડવાનું યોગ્ય માનીએ છીએઃ(i) ઉચ્ચ અદાલતે વચન અથવા વ્યવહાર દ્વારા પોતાને શું પ્રતિબદ્ધ કર્યું છે; (ii) ઉચ્ચ અદાલતે તેની પ્રતિબદ્ધતાના સંબંધમાં ગેરકાયદેસર રીતે કામ કર્યું છે કે કેમ; અને (iii) આ અદાલતે શું મંજૂરી આપવી જોઈએ.[રેગિના (બીબી) વિ. ન્યૂહામ લંડન બરો કાઉન્સિલ, [૨૦૦૨] ૧ ડબલ્યુએલઆર ૨૩૭ જુઓ.

i . <u>ઉચ્ચ અદાલતે પોતાને શું વચન આપ્યું છે?</u>

૪૬. ૧૯૬૧ના નિયમોના નિયમ ૨ (સી) (૩) માં જે તે સમયે જોગવાઈ કરવામાં આવી હતી કે જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશોની ૨૫ ટકા જગ્યાઓ લેખિત પરીક્ષામાં મેળવેલા કુલ ગુણ/ગ્રેડ અને હાઈકોર્ટ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવેલા વાઇવા–વોસના આધારે બાર પાસેથી સીધી ભરતી દ્વારા ભરવી જોઈએ.પરીક્ષાની યોજના ખાસ કરીને નક્કી કરે છે કે વાઇવા વોસ માટે કોઈ કટ ઓફ ગુણ નહીં હોય.વધુમાં, ૩૦ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૫ના રોજ જાહેર કરાયેલા જાહેરનામામાં એવું

પણ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે કે સફળ ઉમેદવારોની મેરિટ યાદી લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા વોસમાં મેળવેલા કુલ ગુણના આધારે તૈયાર કરવામાં આવશે.

૪૭. પરીક્ષાની યોજના અને ૨૦૧૫ની પરીક્ષાની સૂચના સાથે જોડાયેલા કાયદાકીય નિયમોએ અરજદારોમાં એવી અપેક્ષા પેદા કરી હોત કે પસંદગી પામેલા ઉમેદવારોની મેરિટ યાદી લેખિત પરીક્ષા અને મૌખિક પરીક્ષામાં મળેલા કુલ ગુણના આધારે તૈયાર કરવામાં આવશે.વધુમાં, અરજદારોએ પરીક્ષાની યોજનામાં સ્પષ્ટ શરતને ધ્યાનમાં રાખીને વાઇવા વોસ માટે કોઈ લઘુતમ કટઓફની અપેક્ષા રાખી ન હોત.અરજદારોની ઉપરોક્ત બંને અપેક્ષાઓ કાયદેસર છે કારણ કે તે વૈધાનિક નિયમોની મંજૂરી, પરીક્ષાની યોજના અને હાઈકોર્ટ દ્વારા બહાર પાડવામાં આવેલી ૨૦૧૫ની પરીક્ષાની સૂચના પર આધારિત છે.આમ, ઉચ્ચ અદાલતે લેખિત પરીક્ષા અને મૌખિક પરીક્ષામાં મેળવેલા કુલ ગુણના આધારે સફળ ઉમેદવારોની મેરિટ યાદી તૈયાર કરવા માટે કાયદેસર રીતે પ્રતિબદ્ધતા વ્યક્ત કરી હતી.

II.<u>શું ઉચ્ચ અદાલતે તેની પ્રતિબદ્ધતાના સંબંધમાં ગેરકાયદેસર રીતે કામ કર્યું છે?</u>

૪૮. હાઈકોર્ટની વહીવટી સમિતિએ આશંકા વ્યક્ત કરી હતી કે લેખિત પરીક્ષામાં સારું પ્રદર્શન કરનાર ઉમેદવાર, વાઇવા વોસમાં ખરાબ પ્રદર્શન કર્યું હોવા છતાં,

જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશના પદ પર પસંદ થશે.વહીવટી સમિતિએ અવલોકન કર્યું હતું કે આવા ઉમેદવારોની ભરતી મોટા પ્રમાણમાં લોકો માટે નુકસાનકારક હશે કારણ કે તેમની પાસે માત્ર "પુસ્તકીય" જ્ઞાન છે અને તેમાં વ્યવહારુ ડહાપણનો અભાવ છે.આવી પરિસ્થિતિને ટાળવા માટે, હાઈકોર્ટની વહીવટી સમિતિએ વાઇવા વોસ પરીક્ષામાં લઘુતમ કટ–ઓફ લાગુ કરવાનો નિર્ણય લીધો હતો.વહીવટી સમિતિના નિર્ણયને હાઈકોર્ટની પૂર્ણ ખંડપીઠે મંજૂરી આપી હતી.

૪૯. બંધારણ ઉચ્ચ અદાલતોને તેમના અધિકારક્ષેત્રમાં ન્યાયિક અધિકારીઓની પસંદગી કરવાની સત્તા આપે છે.ઉચ્ચ અદાલતે બંધારણીય અને જાહેર સત્તા હોવાથી, તેની વહીવટી ફરજો બજાવતી વખતે સારા વહીવટના સિદ્ધાંતોને ધ્યાનમાં રાખવા પડે છે.સારા વહીવટના સિદ્ધાંતો માટે જરૂરી છે કે જાહેર સત્તાવાળાઓએ ન્યાયી, સુસંગત અને અનુમાનિત રીતે કાર્ય કરવું જોઈએ.

૫૦. ઉચ્ચ અદાલતે રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારની નોંધપાત્ર કાયદેસરની અપેક્ષાઓની હતાશા વ્યાપક જાહેર હિતમાં હતી–જિલ્લા ન્યાયાધીશોના પદ માટે વ્યવહારુ ડહાપણ સાથે યોગ્ય ઉમેદવારોની પસંદગી. ખરેખર, તે જાહેર હિતમાં છે કે આપણી પાસે ભારતીય ન્યાયતંત્રમાં સેવા આપતા યોગ્ય ઉમેદવારો હોય.જો કે, યોગ્ય ઉમેદવારોની પસંદગી માટેના માપદંડ વૈધાનિક નિયમોમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યા છે.ઉપર નોંધ્યા મુજબ, ઉચ્ચ અદાલતે વાઇવા વોસ માટે

લઘુતમ કટ–ઓફ માર્ક રજૂ કરવા માટે ૨૦૧૭માં ૧૯૬૧ના નિયમોમાં સુધારો કર્યો હતો.સુધારેલ નિયમ ૨ (સી) નીચે દર્શાવેલ છેઃ

"૨.નિમણૂકની પદ્ધતિ–(૧) સેવામાં નિમણૂક નીચે મુજબ કરવામાં આવશેઃ

[.....]

(સી) સેવામાં પચીસ ટકા જગ્યાઓ બારના સભ્યો પાસેથી સીધી ભરતી દ્વારા ભરવામાં આવશે. આ ભરતી લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા વોસ ધરાવતી સ્પર્ધાત્મક પરીક્ષાના આધારે કરવામાં આવશે.[.....] વાઇવા વૉઇસ માટે મહત્તમ ગુણ ૫૦ હોવા જોઈએ.સામાન્ય અને અન્ય પછાત વર્ગના ઉમેદવારોએ ઓછામાં ઓછા ૪૦ ટકા ગુણ મેળવવાના રહેશે અને અનુસૂચિત જાતિ/અનુસૂચિત જનજાતિના ઉમેદવારોએ વાઇવા વોસ પાસ કરવા માટે ઓછામાં ઓછા ૩૫ ટકા ગુણ મેળવવાના રહેશે.પસંદગી પામેલા ઉમેદવારોની મેરિટ યાદી લેખિત પરીક્ષા અને મૌખિક પરીક્ષામાં ઉમેદવાર દ્વારા મેળવેલા કુલ ગુણના આધારે તૈયાર કરવામાં આવશે.

(ભાર મૂકવામાં આવે છે)

૫૧. ૧૯૬૧ના બિન–સુધારેલા નિયમો હેઠળ, ઉચ્ચ અદાલત પાસેથી અપેક્ષા રાખવામાં આવતી હતી કે તે વાઇવા વોસ માટે લઘુતમ કટ–ઓફની જરૂર વગર લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા વોસમાં ઉમેદવારોએ મેળવેલા કુલ ગુણના આધારે

પસંદ કરેલા ઉમેદવારોની મેરિટ યાદી તૈયાર કરે.આમ, પસંદગી પામેલા ઉમેદવારોની મેરિટ યાદી તૈયાર કરવાના અપેક્ષિત માર્ગથી અલગ થવાનો વહીવટી સમિતિનો નિર્ણય ૧૯૬૧ના સુધારેલા નિયમોની વિરુદ્ધ છે.તે પણ પ્રકાશિત કરવું અગત્યનું છે કે વાઇવા વોસ માટે લઘુતમ કટઓફની જરૂરિયાત વાઇવા વોસ હાથ ધરવામાં આવ્યા પછી રજૂ કરવામાં આવી હતી.તે સ્પષ્ટ છે કે અરજદારોને એવી કોઈ સૂચના નહોતી કે વાઇવા વોસ પરીક્ષા માટે આવી જરૂરિયાત રજૂ કરવામાં આવશે.અમારો અભિપ્રાય છે કે હાઈકોર્ટનો નિર્ણય અરજદારો માટે અયોગ્ય છે અને સત્તાનો મનસ્વી ઉપયોગ સમાન છે.

૫૨. ઉચ્ચ ન્યાયાલયનો નિર્ણય સુસંગતતા અને આગાહીની કસોટીને સંતોષવામાં પણ નિષ્ફળ જાય છે કારણ કે તે સ્થાપિત પ્રથાનું ઉલ્લંઘન કરે છે.ઉચ્ચ અદાલતે ૨૦૧૩ અને ૨૦૧૪ માટે જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશોના પદની પસંદગી માટે વાઇવા વોસ માટે લઘુતમ કટ–ઓફની જરૂરિયાત લાદવામાં આવી ન હતી.જો કે ઉચ્ચ ન્યાયાલયનું આ ખુલાસો, જ્યારે તેની પોતાની શરતો પર વિશ્લેષણ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તે સમ્મોહક જણાય છે, પરંતુ તે કાયદેસરતા પર આધારિત નથી.વાઇવા વૉઇસ માટે લઘુતમ કટ–ઓફ લાગુ કરવાના હાઈકોર્ટના નિર્ણયથી અરજદારોની મૂળ કાયદેસરની અપેક્ષા નિરાશ થઈ હતી.ઉચ્ચ ન્યાયાલયનો નિર્ણય કાયદેસર રીતે અસમર્થનીય હોવાથી અને

નિષ્પક્ષતા, સુસંગતતા અને આગાહીના આધારસ્તંભ પર નિષ્ફળ હોવાથી, અમે માનીએ છીએ કે આવી કાર્યવાહી મનસ્વી છે અને કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

III.આ કોર્ટે શું કરવું જોઈએ?

૫૩. હવે કોર્ટ સમક્ષ જે પ્રશ્ન ઊભો થાય છે તે રાહત અંગે છે જે અરજદારોને આપી શકાય છે.સફળ ઉમેદવારોની અંતિમ યાદી ૬ માર્ચ ૨૦૧૭ના રોજ બહાર પાડવામાં આવી હતી.જે ઉમેદવારોની પસંદગી કરવામાં આવી છે તેઓ લગભગ છ વર્ષથી જિલ્લા અને સત્ર ન્યાયાધીશ તરીકે કામ કરી રહ્યા છે.આ દરમિયાન, કોર્ટ સમક્ષ હાજર તમામ અરજદારોએ ન્યાયિક કાર્યાલયમાં કામ કર્યું નથી.આ સમયાંતરે, જે ઉમેદવારોએ તેમની ફરજો બજાવી છે તેમને પદભ્રષ્ટ કરવાનું નિર્દેશન કરવું મુશ્કેલ બની શકે છે.આ તબક્કે તેમને પદભ્રષ્ટ કરવા એ જાહેર હિતની વિરુદ્ધ હશે કારણ કે તેઓએ કેરળ રાજ્યની સેવામાં ન્યાયિક અધિકારીઓ તરીકેનો અનુભવ મેળવ્યો છે.જ્યારે અરજદારોની ફરિયાદ એ છે કે જો લેખિત પરીક્ષા અને વાઇવા–વોસમાં કુલ ગુણને ધ્યાનમાં લેવામાં આવે, તો તેઓ આ કાર્યવાહીમાં પ્રતિવાદી એવા ત્રણ ઉમેદવારો કરતાં વધુ ક્રમ મેળવશે, સમાન રીતે, અમે એ હકીકતની અવગણના કરી શકતા નથી કે પસંદ કરાયેલા તમામ ઉમેદવાર અન્યથા ન્યાયિક હોદ્દા માટે લાયક છે અને લાંબા સમયથી કામ કરી રહ્યા છે.તેમને પદભ્રષ્ટ કરવાથી, કઠોર હોવા ઉપરાંત, એવી પરિસ્થિતિમાં

પરિણમશે કે જ્યાં ઉચ્ચ ન્યાયતંત્ર જિલ્લા ન્યાયાધીશના પદ પર છેલ્લા છ વર્ષમાં અનુભવ મેળવનારા યોગ્ય લાયકાત ધરાવતા ઉમેદવારોની સેવાઓ ગુમાવશે.

૫૪. ઉપરોક્ત કારણોસર, અમે એવા નિષ્કર્ષ પર આવ્યા છીએ કે વર્તમાન તબક્કે અરજદારોને ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવામાં સામેલ કરવાનો નિર્દેશ આપવો શક્ય નહીં બને.ઘણા અરજદારો ત્યારથી બારમાં જોડાયા હશે અને સક્રિય પ્રેક્ટિસમાં હશે.તે સ્પષ્ટ કરવાની જરૂર છે કે ૩૦ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૫ના રોજ શરૂ કરવામાં આવેલી પ્રક્રિયામાં તેઓ ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવામાં પસંદગી મેળવવામાં નિષ્ફળ રહ્યા છે, તે તેમની યોગ્યતા અથવા ક્ષમતા પર પ્રતિબિંબ નથી અને ભવિષ્યમાં અન્ય કોઈ પદ, ન્યાયિક અથવા અન્યથા માટે તેમના પર વિચાર કરવામાં આવશે નહીં.

ઈ. તારણો

૫૫. ઉપરોક્ત ચર્ચાઓને ધ્યાનમાં રાખીને અમારા તારણો નીચે મુજબ છેઃ

(i) સારા વહીવટના સિદ્ધાંતો માટે જરૂરી છે કે જાહેર સત્તામંડળના નિર્ણયો સુસંગતતા, પારદર્શિતા અને આગાહીની કસોટી સામે ટકી રહે જેથી કલમ ૧૪નું મનસ્વી અને ઉલ્લંઘનકારી તરીકે ઓળખવામાં ન આવે.

((૨) જે વ્યક્તિ મૂળ કાયદેસર અપેક્ષાઓના સિદ્ધાંતના આધારે લાભ અથવા હકનો દાવો કરે છે તેણે નીચેની બાબતો સ્થાપિત કરવી પડશેઃ((i) અપેક્ષાઓની કાયદેસરતા; અને (ii) કાયદેસરની અપેક્ષાઓને નકારી કાઢવાથી કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન થયું;

(૩) જાહેર સત્તામંડળે અદાલત સમક્ષ સંબંધિત સામગ્રી મૂકીને નિરપેક્ષપણે દર્શાવવું જોઈએ કે તેનો નિર્ણય કાયદેસર અપેક્ષાઓના દાવાને નિષ્ફળ બનાવવા માટે જાહેર હિતમાં હતો;

(૪) કેરળ હાઈકોર્ટનો વાઇવા વોસ પરીક્ષામાં લઘુતમ કટ–ઓફ લાગુ કરવાનો નિર્ણય ૧૯૬૧ના નિયમોના નિયમ ૨ (સી) (iii) ની વિરુદ્ધ છે.

(v) વાઇવા વોસ માટે લઘુતમ કટ–ઓફ ગુણ લાગુ કરવાનો હાઈકોર્ટનો નિર્ણય અરજદારોની મૂળ કાયદેસરની અપેક્ષાઓને નિરાશ કરે છે.આ નિર્ણય મનસ્વી છે અને કલમ ૧૪નું ઉલ્લંઘન કરે છે.

(vi) રાહતની દ્રષ્ટિએ, અમારું માનવું છે કે છ વર્ષથી વધુ સમય વીતી ગયા પછી અરજદારોને ઉચ્ચ ન્યાયિક સેવામાં સામેલ કરવાનો નિર્દેશ આપવો એ

જાહેર હિતની વિરુદ્ધ હશે.જે ઉમેદવારોની પસંદગી લગભગ છ વર્ષ પહેલાં કરવામાં આવી હોય તેમને બિનહરીફ કરી શકાતા નથી.તેઓ બધા લાયકાત ધરાવતા હતા અને રાજ્યના જિલ્લા ન્યાયતંત્રમાં સેવા આપતા રહ્યા છે.આ તબક્કે તેમને ખાલી કરાવવું એ જાહેર હિતની વિરુદ્ધ હશે.અરજદારોને સામેલ કરવા માટે લાંબા સમય સુધી ન્યાયિક હોદ્દો ધરાવતા લોકોની પસંદગીમાં નવા ઉમેદવારોને લાવવાનો સમાવેશ થાય છે.રાજ્ય અને તેના નાગરિકોને વરિષ્ઠ હોદ્દા પર આ અનુભવી ન્યાયિક અધિકારીઓના લાભથી વંચિત રાખવા એ જાહેર હિતમાં નહીં હોય.

૫૬. અમે ઉપરોક્ત શરતોમાં જે દ્રષ્ટિકોણ અપનાવ્યો છે, તેમાં અમે બંધારણીય બેન્ચને મોકલવામાં આવેલા વ્યાપક પ્રશ્નનો જવાબ આપવો જરૂરી માન્યો નથી.આ ઉપરાંત, આ પ્રશ્ન કેટલાક અન્ય કેસોમાં પણ ઉઠાવવામાં આવ્યો છે, જે વર્તમાન કેસોનો એક ભાગ છે, જેમાં બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા દલીલો સાંભળવામાં આવી રહી છે.

૫૭. તે મુજબ અરજીઓનો ઉપરોક્ત શરતોમાં નિકાલ કરવામાં આવે છે.

૫૮. બાકી અરજીઓ, જો કોઈ હોય તો, તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

અરજીઓનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો હતો.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.